

Pensioenfonds Caribisch Nederland

Jaarverslag 2018

v14-6-2019

Pensioenfonds Caribisch Nederland
Kaya General Carlos Manuel Piar 5
Kralendijk - Bonaire CN
Telefoon : +599 - 717 0984
Fax : +599 - 717 0985
E-mail : secretaris@pensioenfonds-cn.com
Internetsite : www.pensioenfonds-cn.com

Inhoudsopgave

BESTUURSVERSLAG	5
1 Voorwoord.....	6
2 Kerngegevens	8
3 Algemene informatie.....	9
3.1 Karakteristieken van het Pensioenfonds.....	9
3.1.1 Inleiding	9
3.1.2 Statutaire doelstelling	9
3.1.3 Aangesloten werkgevers en pensioenregeling.....	9
3.1.4 Overige activiteiten	9
3.2 Governancestructuur	9
3.2.1 Het bestuur.....	9
3.2.2 Raad van Toezicht.....	10
3.2.3 Advies- en Verantwoordingsorgaan	11
3.2.4 Extern Toezicht	12
3.3 Uitbesteding	12
4 Verslag over het boekjaar	14
4.1 Hoofdpijnen	14
4.1.1 Financiële positie en herstelmaatregelen	14
4.1.2 Pensioenuitvoering.....	14
4.1.3 Kostenbeheersing.....	15
4.1.4 Houdbaarheid van de pensioenregeling	15
4.1.5 Opvolging bevindingen intern toezicht, accountant en actuaris	15
4.1.6 Premie	16
4.1.7 Indexatie en korting.....	16
4.1.8 Ontwikkelingen in het vermogensbeheer	16
4.1.9 Risicomanagement	16
4.2 Bestuurlijke organisatie.....	17
4.2.1 Bestuur	17
4.2.2 Raad van Toezicht.....	17
4.2.3 Advies- en Verantwoordingsorgaan	17
4.2.4 Toezichthouder.....	17
4.3 Goed Pensioenfondsbestuur	18

4.3.1	Geschiktheid en geschiktheidsontwikkeling	18
4.3.2	Vergoedingsbeleid	18
4.3.3	Wijziging reglementen, statuten en actuariële en bedrijfstechnische nota	19
4.4	Uitbesteding	19
4.4.1	Pensioenbeheer en financiële administratie.....	19
4.4.2	Vermogensbeheer en Fiduciair Beheer	19
4.4.3	Bestuursondersteuning	20
4.4.4	Custodian.....	20
4.4.5	Externe accountant	20
4.4.6	Certificerend actuaris	20
4.4.7	Adviserend actuaris	20
4.4.8	Compliance	20
4.4.9	Monitoring en evaluatie uitbesteding	20
4.5	Kosten van de Pensioenregeling	21
4.5.1	Kosten van de pensioenregeling	21
4.5.2	Kosten vermogensbeheer	21
5	Pensioenparagraaf.....	23
5.1.1	Pensioenregeling	23
5.1.2	Indexatie- en kortingsbeleid.....	23
5.1.3	Financiering	24
6	Beleggingsparagraaf	25
6.1	Terugblik economie en financiële markten 2018.....	25
6.2	Strategisch beleggingsbeleid	25
6.2.1	Doelstelling beleggingsbeleid	25
6.2.2	Beleggingsbeleid 2018.....	26
6.2.3	Criteria en beleggingsuniversum portefeuille	26
6.3	Ontwikkelingen beleggingsbeleid in 2018.....	27
6.3.1	Rebalancing	27
6.3.2	Lokale beleggingen	27
6.3.3	Belegging Emerging Markets Local Currency	27
6.3.4	ALM 2018.....	27
6.3.5	Renteafdekkingsstrategie	27
6.3.6	Kerngegevens	28
6.3.7	Performance	29
6.3.8	Vastrentende waarden.....	29

6.3.9	Aandelen.....	29
6.3.10	Maatschappelijk verantwoord beleggen en corporate governance	29
6.4	Vooruitblik 2019	30
7	Financiële paragraaf	31
7.1	Ontwikkeling dekkingsgraad	31
7.2	Herstelplan	31
7.3	Actuariële analyse van het resultaat	31
7.4	Oordeel van de externe actuaris op de financiële positie.....	32
8	Risicoparagraaf	33
8.1	Integraal risicomanagement	33
8.2	Doelstelling PCN	33
8.3	Risicobereidheid	33
8.3.1	Risicohouding, risicobereidheid	33
8.3.2	Risicocultuur en Governance.....	33
8.3.3	Overige financiële risico's.....	36
8.3.4	Niet financiële risico's.....	36
9	Verwacht en gepland voor 2019	38
	VERANTWOORDING EN TOEZICHT	39
	Het verslag van de Raad van Toezicht.....	40
	Reactie van het Bestuur op het verslag van de Raad van Toezicht.....	43
	Verslag van het Advies- en verantwoordingsorgaan.....	44
	Reactie van het Bestuur op het oordeel van het Advies- en verantwoordingsorgaan	46
	Verslag werkzaamheden compliance officer	47
	Reactie van het Bestuur op het verslag werkzaamheden Compliance officer.....	48
	JAARREKENING	49
	Balans per 31 december.....	50
	Staat van Baten en Lasten	51
	Kasstroomoverzicht.....	52
	Toelichting op de grondslagen	53
	Toelichting op de balans.....	61
	Toelichting op de staat van baten en lasten	74
	OVERIGE GEGEVENS	79
	Actuariële verklaring	80
	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	81

BESTUURSVERSLAG

1 Voorwoord

Overeenkomstig de statuten van Pensioenfonds Caribisch Nederland (hierna: PCN) brengen wij hiermede verslag uit over het boekjaar 2018. Daarnaast gaan wij in op een aantal ontwikkelingen in 2018.

Alle in dit verslag opgenomen bedragen zijn vermeld in duizenden US Dollars tenzij anders is aangegeven.

Verbeterde financiële positie

Na vele gesprekken en onderhandelingen tussen PCN en vertegenwoordigers van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn partijen in mei 2018 tot een definitief akkoord gekomen. PCN heeft in december 2018 een eenmalige koopsom ontvangen die direct heeft bijgedragen aan de verdere verbetering van de financiële positie. Daarnaast ontvangt PCN vanaf 2018 zes jaar lang een extra premie. De eerste premie is in december 2018 reeds ontvangen. Het bestuur van PCN is blij voor haar deelnemers met de uitkomsten van het overleg. De rechtszaak die PCN tegen de Nederlandse Staat had aangespannen is hiermee van de baan.

Met name door de bijdrage van het ministerie heeft de dekkingsgraad zich zodanig ontwikkeld dat PCN per 1 januari 2019 een indexatie van 2% heeft kunnen toekennen aan de deelnemers en pensioengerechtigden. Hoewel het fonds inmiddels een dekkingsgraad ruim boven de minimaal vereiste dekkingsgraad van 100% heeft en ook voldoende buffer om te indexeren, heeft het fonds nog wel een reservetekort. De dekkingsgraad is voor een groot deel afhankelijk van de ontwikkeling van de internationale markten en ook in 2019 zal dit gezien de onzekerheden op de financiële markten een uitdaging blijven. PCN zal zich net als in voorgaande jaren inspannen om de belangen van de deelnemers en pensioengerechtigden zo goed mogelijk te dienen. De extra bijdrage van de overheidswerkgevers aan PCN leidt tot een grote stap in het verdere herstel van de dekkingsgraad en daarmee tot meer zekerheid voor de deelnemers en pensioengerechtigden.

Lokale beleggingen

Bijzondere aandacht is besteed aan onderzoek naar de mogelijkheden om te investeren in projecten in Caribisch Nederland. Het bestuur vindt het belangrijk om bij te dragen aan de ontwikkeling van de eilanden. Daarbij is het bestuur van mening dat lokale investeringen waarde toevoegen aan de totale portefeuille omdat deze niet altijd in hetzelfde patroon bewegen als de internationale financiële markten. PCN heeft in 2018 diverse investeringsaanvragen beoordeeld. Medio 2018 heeft PCN de eerste lokale investering gedaan in een daarvoor separaat opgerichte participatiemaatschappij. Deze financiering past in het beleggings- en risicobeleid van PCN. Het bestuur verwacht in 2019 meerdere lokale investeringen te kunnen doen passend bij het in 2019 op te stellen beleid ten aanzien van de lokale beleggingen.

Er is ook gewerkt aan de opzet van een lokaal investeringskader waarbij de lokale investeringen passen in de governance structuur van PCN. Het bestuur is eind 2018 gestart met het verder in kaart brengen van de wijze waarop de portefeuille met lokale investeringen optimaal kan worden beheerd, gemonitord en geëvalueerd. Hierbij wordt een scheiding aangebracht tussen advies en uitvoering. Derhalve is het bestuur een selectietraject gestart om een of meerdere partijen te zoeken die PCN kunnen adviseren en die de portefeuille kunnen beheren.

Pensioenadministratie

DNB heeft in 2017 een on-site onderzoek uitgevoerd naar de pensioenadministratie van PCN. Deze werd tot 31 december 2018 gevoerd door AGH. Het onderzoek heeft geleid tot een rapport met een aantal bevindingen. Naar aanleiding van het rapport is een verbeterplan opgesteld. In 2018 is gebleken dat AGH onvoldoende voortgang had geboekt in de opvolging van het verbeterplan. Hierdoor was PCN niet in staat een voldoende beheerste en integere bedrijfsvoering te realiseren. PCN was daardoor genooddaakt alternatieven voor de pensioenuitvoering te onderzoeken. Na een verkenning van uitvoeringsmogelijkheden heeft PCN besloten om per 31 december 2018 de pensioenadministratie bij AGH te beëindigen en de pensioenuitvoering vanaf 1 januari 2019 zelf uit te voeren op Bonaire. Dit is een ingrijpende keuze die het bestuur weloverwogen heeft gemaakt. Het bestuur heeft een gedetailleerd projectplan uitgewerkt waarin is voorzien in het opzetten van de uitvoeringsorganisatie die gericht is op het voeren van een adequate, juiste, beheerste en integere bedrijfsvoering. Het bestuur heeft een projectorganisatie opgezet. In de stuurgroep van het project (project ZAF: zelf administrerend fonds) hebben twee bestuursleden zitting. Het projectmanagement en een deel van de uitvoering van het project is ondergebracht bij het bestuursbureau.

In het vierde kwartaal van 2018 hebben PCN en AGH gezamenlijk een transitieplan is opgesteld. Hier is inhoudelijk overeenstemming over bereikt. Desalniettemin heeft AGH geweigerd hier uitvoering aan te geven. Ook heeft AGH ondanks

eerdere bevestiging geweigerd om de jaarrekening over 2018 op te stellen. PCN was hierdoor genoodzaakt om zelfstandig, in een zeer korte periode, een actuariële analyse en een jaarrekening te construeren op basis van de bestanden waarover PCN (wel) beschikt. Om de actuariële analyse en de jaarrekening te realiseren heeft PCN het projectplan van project ZAF uitgebreid. PCN heeft aan de hand van de data die PCN in de afgelopen jaren heeft ontvangen en gearriveerd, het verloop van de mutaties en voorzieningen zo goed mogelijk bepaald. Daarbij heeft PCN ook de gedetailleerde analyses die PCN zelf heeft uitgevoerd rondom de mutaties met betrekking tot de overdracht van het toenmalige APNA naar PCN betrokken alsmede de gedetailleerde kennis waarover PCN beschikt in verband met deze dossiers. Voor de financiële administratie kon PCN uitgaan van de mutaties op de bankrekeningen. Voor de verantwoording met betrekking tot het vermogensbeheer heeft PCN de informatie rechtstreeks van de fiduciair manager en de custodian ontvangen.

PCN heeft aldus een actuariële rapport op kunnen stellen evenals de jaarrekening over 2018. Op een aantal onderdelen is uitgegaan van schattingen en is de analyse beperkt. Onderdeel van het projectplan ZAF is het volledig reconstrueren van boekjaar 2018 in de geautomatiseerde pensioenadministratie van PCN. Hiervoor is ook een beroep gedaan op de werkgevers om mutaties over voorgaande boekjaren opnieuw bij PCN aan te leveren zodat zoveel mogelijk zekerheid over de data wordt verkregen. Na administratieve verwerking van boekjaar 2018 zal een gedetailleerde actuariële en financiële analyse worden uitgevoerd. Over (aansluitings)verschillen zal in het actuariële rapport en de jaarrekening van 2019 verslag worden gedaan.

Onderzoeken door DNB in 2018

DNB heeft in 2018 een tweetal onderzoeken uitgevoerd, een on-site beleggingsonderzoek en een onderzoek naar integriteitsrisico's. De onderzoeken hebben geleid tot een rapport met een aantal bevindingen en aanbevelingen. Deze betreffen vooral de opzet, inrichting en doorlopende beheer van de lokale beleggingsportefeuille. In 2018 is de eerste lokale belegging gedaan en het bestuur is voornemens deze portefeuille verder in te richten. Van belang is een goede scheiding van de diverse taken en verantwoordelijkheden en de opzet dient zodanig te zijn, dat het bestuur zich vooral kan richten op de strategie en het beleid van de portefeuille. Hieraan wordt in 2019 verder invulling gegeven.

Bestuurlijke organisatie

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in 2018 de heer A.F.P. Bakker voorgedragen als voorzitter van de Raad van Toezicht van PCN. De heer Bakker volgt in deze functie mevrouw A.Th.B. Bijleveld-Schouten op die haar functie als voorzitter van PCN neer heeft moeten leggen in verband met haar benoeming als Minister van Defensie. De heer Bakker is benoemd voor een periode van vier jaar.

Overige

Ook in 2018 was PCN intensief betrokken bij de pensioenkoepel CaPAs. Het inhoudelijke contact tussen de verschillende andere pensioenfondsen in de Dutch Caribbean draagt bij aan de ontwikkeling van de sector. Daarnaast heeft PCN samen met een aantal andere pensioenfondsen onderzoek gedaan naar mogelijkheden om gezamenlijk te investeren in projecten. Dit vergroot de mogelijkheden van kleinere pensioenfondsen om deel te nemen in interessante investeringsprojecten terwijl tegelijkertijd de risico's beter gespreid worden. PCN was begin 2019 als een van de founding fathers van CaPAs gastland voor het jaarlijkse seminar van CaPAs. Het seminar had als thema "Het sociale zekerheidsstelsel van de toekomst".

PCN staat midden in de maatschappij en heeft daarom ook een congres georganiseerd in november 2018 over de mogelijkheden van een verplicht pensioen. Met het congres wil PCN, vanuit haar maatschappelijke verantwoordelijkheid, een bijdrage leveren aan de discussie over de wenselijkheid van het introduceren van een verplicht (algemeen) pensioen voor alle werkenden, die niet onder een andere pensioenregeling vallen.

2 Kerngegevens

Activa	2018	2017
Aantal deelnemers		
Deelnemers	2.918	2.871
Gewezen deelnemers	1.811	1.622
Pensioentrekkenden	799	754
Totaal	5.528	5.247
Pensioenuitvoering		
Kostendeekkende premie	20.575	22.167
Feitelijke premie	24.188	23.965
Pensioenuitkeringen	10.960	10.613
Uitvoeringskosten	2.135	2.018
Uitvoeringskosten per deelnemer (x USD 1,00)	574	557
VUT-regeling		
Ontvangen premiebijdragen	-	35
Uitkeringen	-	-35
Toeslagverlening per 1 januari¹		
Actieve deelnemers	2%	0%
Inactieve deelnemers	2%	0%
Vermogen en solvabiliteit		
Aanwezig vermogen	433.139	413.996
Vereist eigen vermogen	62.126	67.445
Pensioenverplichtingen	388.564	400.043
Aanwezige dekkingsgraad	111,5%	103,5%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	100%	100%
Vereiste dekkingsgraad	116,0%	116,9%
Beleggingsportefeuille		
Vastgoedbeleggingen	599	599
Aandelen	138.159	158.283
Vastrentende waarden	275.203	235.396
Overige beleggingen	101	67
Beleggingsrendement		
Beleggingsopbrengsten	-22.228 ²	55.938
Totaal rendement portefeuille	-5,3%	17,0%
Benchmarkrendement portefeuille	-5,6%	13,0%
Kosten vermogensbeheer		
% gemiddeld belegd vermogen ³	0,33%	0,37%
Kosten vermogensbeheer	1.329	1.335
Kosten vermogensbeheer per deelnemer (x USD 1,00)	357	368

¹ Dit betreft de indexatie per 1 januari 2019

² Het beleggingsresultaat zoals hier weergegeven houdt bij de vermogensbeheerkosten rekening met alle betaalde vermogensbeheerkosten in 2018 zoals ook opgenomen in de staat van baten en lasten. Dit wijkt af van de vermogensbeheerkosten zoals die op totaalniveau zijn bepaald (1.329)

³ Dit betreft alle vermogensbeheerkosten die betrekking hebben op boekjaar 2018 inclusief transactiekosten en indirecte kosten in beleggingsfondsen.

3 Algemene informatie

3.1 Karakteristieken van het Pensioenfonds

3.1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vindt u eerst een beschrijving van de doelstelling en een aantal algemene gegevens van PCN. Daarna wordt de bestuurlijke organisatie toegelicht.

3.1.2 Statutaire doelstelling

PCN is een bedrijfstakpensioenfonds als bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet BES. Het pensioenfonds is statutair gevestigd te Bonaire. Het pensioenfonds heeft ten doel om de pensioenovereenkomst uit te voeren ten behoeve van de bedrijfstakken overheid, onderwijs, zorg en daarmee gelieerde lichamen in Caribisch Nederland.

3.1.3 Aangesloten werkgevers en pensioenregeling

De pensioenovereenkomst is gesloten door de overheidswerkgevers en de vakorganisaties aangesloten bij het Sectoroverleg Caribisch Nederland.

Krachtens de Pensioenwet ambtenaren BES zijn werkgevers aangesloten die werknemers bedoeld in de Pensioenwet ambtenaren BES in dienst hebben. Daarnaast zijn werkgevers aangesloten die zijn aangewezen als aangesloten lichaam in de zin van de Pensioenwet ambtenaren BES. De wet kent geen mogelijkheid tot het geven van vrijstelling van de aansluitverplichting.

De pensioenregeling is een middelloonregeling. De regeling kent een ouderdomspensioen, een nabestaandenpensioen op opbouwbasis en een invaliditeitspensioen.

3.1.4 Overige activiteiten

PCN verzorgt de administratie voor de pensioenregeling voor de politieke gezagdragers van het Openbaar Lichaam Saba. De financiering van deze regeling gebeurt vanuit de begroting van het Openbaar Lichaam en het Openbaar Lichaam verzorgt zelf de pensioenuitkeringen. Het pensioenfonds houdt derhalve geen voorziening pensioenverplichtingen aan voor deze uitkeringen. De kosten voor de administratie worden gedragen door het Openbaar Lichaam.

3.2 Governancestructuur

PCN kent een bestuur, een Raad van Toezicht en een Advies- en Verantwoordingsorgaan.

3.2.1 Het bestuur

Samenstelling en benoeming

PCN heeft een bestuur bestaande uit vier leden. Twee bestuursleden worden voorgedragen door de vertegenwoordiging van overheidswerkgevers op de BES-eilanden bestaande uit de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN), het openbaar lichaam Bonaire (OLB), het openbaar lichaam Sint-Eustatius (OLE) en het openbaar lichaam Saba (OLS). Twee bestuursleden worden voorgedragen door de vakorganisaties van werknemers die zijn toegelaten tot het sectoroverleg Caribisch Nederland.

Het bestuur benoemt de leden. De leden worden benoemd voor een periode van vier jaar en kunnen een maal worden herbenoemd. Een tweede herbenoeming is alleen mogelijk in geval van bijzondere omstandigheden mits de Raad van Toezicht hiermee instemt.

Het bestuur bestond gedurende 2018 uit:

Leden	Functie	Voorgedragen door	Einde zittingstermijn
De heer H.W. T. Linkels	Voorzitter	Werkgeversvertegenwoordiging	2020
De heer R.J. Hooker	Secretaris	Werkgeversvertegenwoordiging	2020
De heer V.F. Marcha	Vice-voorzitter	Vakorganisaties van werknemers	2019
De heer G.H. Bergsma	Vice-secretaris	Vakorganisaties van werknemers	2022

Rol, taken en bevoegdheden

Het bestuur bestuurt het fonds en is belast met de dagelijkse leiding van het fonds. Het bestuur neemt daarbij in acht dat het dagelijks beleid van het fonds bepaald wordt door ten minste twee personen (vier-ogen-principe).

Het bestuur richt zich bij het vervullen van haar taak naar de belangen van de bij het fonds betrokken deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden en aangesloten werkgevers en zorgt er voor dat dezen zich door het bestuur op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen.

3.2.2 Raad van Toezicht

Rol, taken en bevoegdheden

Het interne toezicht bij het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht heeft tot taak toezicht te houden op de algemene gang van zaken binnen het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging.

Het bestuur legt ter goedkeuring voor aan de Raad van Toezicht elk voorgenomen besluit tot vaststelling van:

- De begroting en verantwoording;
- De pensioenpremie;
- De indexatie;
- Het herstelplan;
- Het beleggingsbeleid;
- Een tweede herbenoeming van een bestuurslid in geval van bijzondere omstandigheden;
- Benoeming en ontslag van de accountant;
- Vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening;
- Vaststelling van de profielschets voor bestuursleden;
- Vaststelling van het beleid inzake beloningen, met uitzondering van de beloningen van de Raad van Toezicht;
- Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds;
- Liquidatie, fusie of splitsing van het fonds;
- Omzetting van het fonds in een andere rechtsvorm, als bedoeld in artikel 2:300 van het Burgerlijk Wetboek BES.

Voorgenomen besluiten ten aanzien van de genoemde onderwerpen alsmede de begroting en de jaarrekening van het fonds worden definitief nadat de Raad van Toezicht daarmee heeft ingestemd.

Samenstelling en benoeming

De Raad van Toezicht bestaat uit drie onafhankelijke leden. De voorzitter van de Raad van Toezicht wordt benoemd door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Een lid wordt benoemd door de Raad van Toezicht op voordracht van de werkgeversvertegenwoordiging. Een lid wordt benoemd door de Raad van Toezicht op voordracht van de vakorganisaties. De zittingstermijn is maximaal zes jaar. Herbenoeming is mogelijk.

Op 23 oktober 2018 is de heer A.F.P. Bakker voor een periode van vier jaar benoemd als voorzitter van de Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht is als volgt samengesteld:

Leden	Functie	Benoemd/Voorgedragen door	Einde zittingstermijn
De heer A.F.P. Bakker	Voorzitter	Minister van BZK	2022
De heer C.J.A. Maas	Lid/plaatsvervangend voorzitter	Werkgeversvertegenwoordiging	2022
De heer H.F. Domacassé	Lid	Werknemersvertegenwoordiging	2020

3.2.3 Advies- en Verantwoordingsorgaan

Rol, taken en bevoegdheden

Naast de Raad van Toezicht kent PCN het Advies- en Verantwoordingsorgaan. Het Advies- en Verantwoordingsorgaan bestaat uit vertegenwoordigers van de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers. Benoeming geschiedt door het bestuur op voordracht door de aangesloten lichamen van het betreffende eiland, de vakorganisaties van werknemers en de bond van de gepensioneerden gezamenlijk. Het bestuur kan bij het verzoek een kandidaat voorstellen. Alleen personen die woonachtig zijn op het betreffende eiland en die deelnemer, gewezen deelnemer of pensioengerechtigde zijn, kunnen worden voorgedragen. De benoeming als lid van het advies- en verantwoordingsorgaan is voor een periode van drie jaren. De leden kunnen twee maal worden herbenoemd. Voor leden benoemd vóór 1 januari 2018 kan een andere zittingstermijn gelden die is opgenomen in een rooster van aftreden.

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan heeft het recht advies uit te brengen over:

- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het advies- en verantwoordingsorgaan;
- Het vaststellen en wijzigen van de vorm, inrichting en samenstelling van de Raad van Toezicht;
- Het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- Het vaststellen of wijzigen van de statuten en de pensioenreglementen van het fonds;
- Het nemen van maatregelen van algemene strekking, waaronder te verstaan besluiten die alle of groepen van deelnemers aangaan, zoals in ieder geval, het strategisch beleggingsplan en, de vaststelling van de franchises en de premies;
- Het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid;
- Het wijzigen van de hoogte van de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen in gevallen waarin de financiële toestand van het fonds daartoe aanleiding geeft;
- De gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds;
- Het overnemen van of door een ander fonds en/of het samengaan van het fonds met een ander fonds;
- Het liquidatie, fusie of splitsing van het fonds;
- Het vaststellen, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsreglement;
- Het terugstorten van premie of geven van korting;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het advies- en verantwoordingsorgaan heeft verder de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Dit oordeel wordt samen met de reactie van het bestuur daarop bekend gemaakt en opgenomen in het jaarverslag van het fonds.

BESTUURSVERSLAG

Samenstelling

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan was gedurende 2018 als volgt samengesteld:

Leden	Functie	Namens	Eiland	Einde zittingstermijn
Mevrouw. N.L. Croes - Van Putten	Voorzitter	Werkgevers	Sint Eustatius	2020
Mevrouw. C. Fernandes - Pedra	Lid	Pensioengerechtigden	Bonaire	2018
De heer D.K. Levenstone	Lid	Werknemers	Saba	2019

Mevrouw C. Fernandes Pedra heeft op 10 oktober 2018 conform het rooster van aftreden haar functie beëindigd. Hierdoor is een vacature ontstaan. PCN heeft de voordragende partijen verzocht een kandidaat voor opvolging voor te dragen.

3.2.4 Extern Toezicht

Externe accountant

Het bestuur heeft Ernst & Young Dutch Caribbean te Curaçao aangesteld als externe accountant. De externe accountant controleert de administratie van het fonds en brengt jaarlijks een rapport uit over de financiële toestand van het fonds en de controle van het door het bestuur uit te brengen jaarverslag. Hiertoe legt hij een verklaring af.

Certificerend actuaris

Het bestuur heeft Phenox Consultants aangesteld als bevoegd actuaris die het actuariael verslag waarmerkt.

Compliance

De compliance werkzaamheden zijn uitbesteed aan MPHIC Accountants & Adviseurs te Curaçao. Het betreft hier met name het toetsen van de naleving van de gedragscode.

3.3 Uitbesteding

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden uitbesteed. Uitbesteding vindt plaats conform het bij of krachtens artikel 26b van de PW BES bepaalde.

Uitbesteding brengt risico's met zich mee. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico met name in dat partijen waaraan is uitbesteed niet handelen in overeenstemming met het aan hen verstrekte mandaat.

Het fonds zorgt voor een systematische analyse van de risico's die samenhangen met de uitbesteding van werkzaamheden en legt deze vast. Het fonds maakt de analyse op het niveau van de eigen organisatie in zijn geheel en op het niveau van de onderscheiden bedrijfsonderdelen. Tevens voert het fonds een adequaat beleid en beschikt het over procedures en maatregelen met betrekking tot de uitbesteding van werkzaamheden, als onderdeel van een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het pensioenfonds werkte in 2018 samen met de volgende uitbestedingspartijen.

Uitvoeringsorganisatie

Stichting Administratie Groep Holland, Rijswijk

Bestuursondersteuning

Montae Bestuurscentrum B.V., Rijswijk

Fiduciair beheerder

BlackRock Investment Management (UK) Limited

Vermogensbeheers

- BlackRock Global Index Funds ('BlackRock');
- BlackRock Asset Management Ireland Limited ('BlackRock');
- Robeco;
- Nordea Investment Funds S.A.;

BESTUURSVERSLAG

- Stone Harbor Investment Funds plc;
- Schroder Investment Management (Luxembourg) S.A.
-

Custodian

KAS BANK N.V., Amsterdam

Adviserend actuaris

Mevrouw M.L. Lelieveld, Montae Bestuurscentrum B.V., Rijswijk

Certificerend actuaris

De heer G. Hellement, Phenox Consultants, Curaçao

Externe accountant

De heer C. Smorenburg, Ernst & Young Dutch Caribbean, Curaçao

Compliance officer

De heer J. Advokaat, MPH Accountants & Adviseurs N.V., Curaçao

4 Verslag over het boekjaar

4.1 Hoofdlijnen

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen waarmee het pensioenfonds te maken heeft gekregen in 2018. Als gevolg van deze ontwikkelingen zijn door het bestuur keuzes gemaakt. In dit hoofdstuk wordt hieraan aandacht besteed.

4.1.1 Financiële positie en herstelmaatregelen

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad wordt berekend door het vermogen te delen door de verplichtingen van het pensioenfonds. In 2018 is de dekkingsgraad gestegen van 103,5% ultimo 2017 naar 111,5% aan het einde van 2018.

Herstelplan en kortingsmaatregel

In 2013 heeft het bestuur per 31 december 2013 een gecombineerd lange- en kortetermijn-herstelplan (hierna: het herstelplan) opgesteld en ingediend bij DNB. PCN voldeed mede door de hogere levensverwachtingen en de daling van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) niet meer aan de wettelijke vereisten met betrekking tot de financiële positie.

In augustus 2016 heeft PCN een herzien herstelplan ingediend bij DNB in verband met een wijziging in de regelgeving waarbij de periode voor het kortetermijnherstel met 2 jaar is verlengd. Per 1 april 2017 heeft PCN de pensioenen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met 3,5% gekort. Deze korting was noodzakelijk omdat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2017 onder het herstelpad lag. Aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 lag de dekkingsgraad drie achtereenvolgende kwartalen boven 100% en daarmee is het kortetermijnherstelplan van PCN beëindigd. Eind 2018 dient PCN ook uit langetermijnherstel te zijn. De dekkingsgraad dient dan ten minste gelijk te zijn aan 116%.

Extra financiering

Bij de start van PCN in 2010 heeft de Nederlandse Staat de pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van de sterftetafel en rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) die werden gehanteerd door de rechtsvoorganger van PCN, het Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen (APNA). De toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) heeft echter in 2013 aangegeven de gehanteerde grondslagen onvoldoende prudent te vinden. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur van PCN de verzekeringstechnische grondslagen heeft verzwaaard: in 2013 is de sterftetafel aangepast aan de toegenomen levensverwachting en is de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) aangepast.

Het bestuur is van mening dat PCN bij de start in 2010 door de Nederlandse Staat onvoldoende is gefinancierd. Immers, op het moment dat de pensioenaanspraken van APNA overgedragen werden gold in Europees Nederland reeds een ander financieel toetsingskader, en golden ook andere eisen voor pensioenfondsen in Europees Nederland ten aanzien van de toe te passen sterftetabels. Het bestuur heeft in verband hiermee in 2015 een claim ingediend bij de Nederlandse Staat. Gesprekken hierover met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2016 en 2017 hebben in het tweede kwartaal van 2018 tot een positief resultaat geleid. PCN heeft in december 2018 een eenmalige koopsom ontvangen van USD 25 miljoen (x USD 1,00) die direct heeft bijgedragen aan de verdere verbetering van de financiële positie. Daarnaast ontvangt PCN vanaf 2018 zes jaar lang een extra premie van USD 1 miljoen (x USD 1,00). De eerste premie is in december 2018 reeds ontvangen.

4.1.2 Pensioenuitvoering

DNB heeft in 2017 een on-site onderzoek uitgevoerd naar de pensioenadministratie van PCN. Deze werd tot 31 december 2018 gevoerd door AGH. Het onderzoek heeft geleid tot een rapport met een aantal bevindingen. Naar aanleiding van het rapport is een verbeterplan opgesteld. In 2018 is gebleken dat onvoldoende voortgang werd geboekt in de opvolging van het verbeterplan. Hierdoor was PCN niet in staat een voldoende beheerste en integere bedrijfsvoering te realiseren. PCN heeft zich derhalve genoodzaakt gezien alternatieven voor de pensioenuitvoering te onderzoeken. Na een verkenning van uitvoeringsmogelijkheden heeft PCN besloten om per 31 december 2018 de pensioenadministratie bij AGH te beëindigen en de pensioenuitvoering vanaf 1 januari 2019 zelf uit te voeren op Bonaire (zelfadministratie). Dit is een ingrijpende keuze die het bestuur weloverwogen heeft gemaakt. Het bestuur heeft een gedetailleerd projectplan uitgewerkt waarin is voorzien in het opzetten van de uitvoeringsorganisatie die gericht is op het voeren van een adequate, juiste, beheerste en integere bedrijfsvoering. Het bestuur heeft een projectorganisatie opgezet. In de stuurgroep van het project hebben twee bestuursleden zitting. Het projectmanagement en een deel van de uitvoering van het project zijn ondergebracht bij het bestuursbureau. Het projectplan kent een uitwerking in meerdere deelprojecten waaronder:

- Compliance: voldoen aan wet- en regelgeving
- Governance: waaronder werving en selectie van medewerkers
- Pensioenadministratie: inclusief financiële administratie en excasso
- Communicatie
- Administratieve organisatie en interne beheersing: beschrijving van uitvoeringprocessen gebaseerd op adequate functiescheiding
- Opleiding: trainingsprogramma voor nieuwe medewerkers van PCN
- IT-infrastructuur en beveiliging
- Huisvesting

4.1.3 Kostenbeheersing

Een pensioenfonds maakt noodzakelijke kosten voor onder meer de pensioenadministratie, het vermogensbeheer, de bestuurlijke activiteiten en de controles door de accountant en de actuaris. Om het kostenniveau te vergelijken met andere pensioenfondsen kunnen pensioenuitvoeringskosten worden uitgedrukt in kosten per deelnemer en vermogensbeheerkosten in een percentage van het belegd vermogen. Hierbij zijn de kosten van kleinere fondsen zoals PCN in het algemeen vergelijkbaar met de kosten van kleine pensioenfondsen in Nederland. De totale kosten van het fonds en de kosten per deelnemer zijn in 2018 licht gestegen. Het onderwerp heeft permanente aandacht van het bestuur.

4.1.4 Houdbaarheid van de pensioenregeling

Het pensioenfonds voert de pensioenregeling uit die is overeengekomen door de overheidswerkgevers en de vakorganisaties aangesloten toegelaten tot het Sectoroverleg Caribisch Nederland. Hierbij is ook een maximale premie afgesproken. Het pensioenfonds dient ten minste een kostendekkende premie te ontvangen.

De kostendekkende premie is sterk afhankelijk van de geldende rekenrente. Begin 2017 heeft het pensioenfonds bij de sociale partners aangegeven dat de overeengekomen maximale premie nog net kostendekkend is. Het bestuur heeft de sociale partners gevraagd geadviseerd na te denken over aanpassingen in de pensioenregeling voor het geval de kostendekkende premie van de huidige pensioenregeling hoger wordt dan het maximum van de tussen sociale partners overeengekomen premiebijdrage. PCN heeft zelf een onderzoek uitgevoerd naar de toekomstbestendigheid van de pensioenregeling. Dit onderzoek heeft PCN in december 2017 gepresenteerd aan het Sectoroverleg Caribisch Nederland waarbij vertegenwoordigers van de overheidswerkgevers en de vakorganisaties aanwezig waren. Daarbij heeft PCN benadrukt dat de inhoud van de pensioenregeling een arbeidsvoorwaarde is die tussen werkgevers en werknemers wordt overeengekomen. De taak van PCN is om de pensioenregeling uit te voeren. Daarbij bewaakt PCN de financierbaarheid en uitvoerbaarheid van de pensioenregeling en kan PCN de sociale partners ondersteunen door inzicht te bieden in de consequenties van aanpassingen in de pensioenovereenkomst. In maart 2019 heeft opnieuw PCN een toelichting gegeven aan het sectoroverleg over de mogelijke aanpassingen in de huidige pensioenregeling.

4.1.5 Opvolging bevindingen intern toezicht, accountant en actuaris

Naar aanleiding van de opmerkingen van de actuaris zijn de volgende besluiten genomen:

- PCN heeft in 2018 besloten de beschikbare kosten uit de premie afhankelijk te maken van de omvang van de actieve deelnemers populatie. De opslag in de premie beschikbaar voor kosten wordt vanaf 2019 gebaseerd op 3% van de pensioengrondslagsom.
- Daarnaast heeft PCN het resultaat op sterfte van 2017 nader onderzocht. Uit de analyse is gebleken dat de risicopremie kortleven in het resultaat op sterfte niet goed is vastgesteld. Hierdoor was het resultaat op sterfte te veel negatief.
- Het herverzekeringscontract voor het overlijdensrisico liep af in 2018. PCN heeft besloten het overlijdensrisico op dezelfde voorwaarden onder te brengen bij Guardian Group. De voorwaarden zijn niet aangepast om dat de verzekering bedoeld is om grote schades af te dekken die grote impact kunnen hebben op de dekkingsgraad. In de afgelopen jaren hebben de overlijdens niet geleid tot grote schades en kon PCN niet claimen bij de herverzekeraar.

De opmerkingen van de accountant over verslagjaar 2017 hadden met name betrekking op de pensioenadministratie en de beheersing van IT risico's bij AGH. PCN heeft ook naar aanleiding van het rapport van DNB in 2017 de bevindingen van de accountant gedeeld met AGH en verzocht deze toe te voegen aan het verbeterplan dat opgesteld is naar aanleiding van het rapport van DNB. AGH had in 2018 onvoldoende voortgang geboekt en PCN heeft besloten de pensioenadministratie zelf uit te gaan voeren per 1 januari 2019.

Naar aanleiding van de opmerkingen van de compliance officer is het nalevingsformulier bij de gedragscode aangepast zodat meer informatie verkregen wordt over de naleving van de gedragscode.

4.1.6 Premie

Het fonds stelt jaarlijks een kostendeekkende premie vast. Voor de berekening of de kostendeekkende premie binnen de maximale feitelijke premie past en voor de communicatie aan de werkgevers over de premie van het volgende boekjaar, wordt de rekenrente ultimo september gehanteerd. Ten behoeve van de kwartaalrapportage van het vierde kwartaal wordt de rekenrente ultimo december gehanteerd. De feitelijk ontvangen premie dient ten minste gelijk te zijn aan de kostendeekkende premie.

De kostendeekkende premie voor 2018 was 24.213. Op basis van de rekenrente ultimo september 2018 is de kostendeekkende premie voor 2019 onder het niveau van de maximum premie zoals opgenomen in de pensioenovereenkomst tussen sociale partners. Het bestuur heeft daarom besloten de feitelijke premie voor 2019 te handhaven. Zo draagt de premie bij aan het noodzakelijke herstel.

4.1.7 Indexatie en korting

Op basis van het indexatiebeleid heeft het bestuur besloten de pensioenaanspraken voor actieven, slapers en pensioengerechtigden per 1 januari 2019 te verhogen met 2%.

Aan het eind van 2017 lag de dekkingsgraad van PCN boven het herstelpad. Daarom hoefde PCN in 2018 geen korting op de pensioenen door te voeren.

4.1.8 Ontwikkelingen in het vermogensbeheer

De belangrijkste ontwikkelingen die in 2018 in het vermogensbeheer plaats hebben gevonden zijn de volgende:

- In 2018 is opnieuw een ALM-studie uitgevoerd. De risicohouding is niet gewijzigd en zal in 2019 opnieuw bekeken worden. Het bestuur heeft besloten 5% van de portefeuille te beleggen in lokale beleggingen;
- PCN is in 2018 gestart met het opstellen van beleggingscases (“investment cases”). Dit helpt het bestuur vast te stellen of een beleggingscategorie wel of niet interessant is. In 2019 zal hieraan verder invulling worden gegeven;
- Er is een portefeuilleconstructiestudie uitgevoerd;
- PCN heeft een onderzoek gedaan naar het mogelijk gebruiken van rentederivaten en heeft voorbereidingen getroffen voor het geval het lonend of noodzakelijk is om rentederivaten te gebruiken;
- PCN heeft onderzoek gedaan naar het hanteren van een dynamische rentestafel als signaalfunctie voor het mogelijk bijsturen van het beleid;
- Het bestuur heeft een kaderstelling vastgesteld voor de lokale beleggingen, deze zal in 2019 verder worden aangescherpt;
- In 2018 heeft het pensioenfonds zijn eerste lokale investering gedaan via een daarvoor opgerichte participatiemaatschappij;
- Eind 2018 is het selectietraject gestart voor het aanstellen van een manager voor de lokale beleggingsportefeuille, in het eerste kwartaal van 2019 heeft het bestuur deze manager aangesteld: de Curaçao Financial Group;
- Er is een uitgebreide evaluatie gedaan van alle uitbestedingspartijen rondom het vermogensbeheer.

4.1.9 Risicomanagement

In 2018 heeft het bestuur nadrukkelijk aandacht besteed aan het integraal risicomanagement. Door het bestuur is vanuit risicomanagement perspectief prioriteit gegeven aan een tweetal belangrijke ontwikkelingen:

- De risico's die gepaard gaan met het besluit van het bestuur om de pensioenadministratie vanaf 2019 zelf uit te voeren. Dit betreffen vooral de operationele en IT-risico's;
- Het besluit van het bestuur om invulling te geven aan de portefeuille lokale beleggingen. Dit betreffen vooral de governance, integriteit en operationele risico's als het gaat om de selectie, beoordeling, doorlopende monitoring en het beheer.

Als gevolg van deze ontwikkelingen zullen het risicomanagementbeleid en de risicorapportage in 2019 gewijzigd worden.

Verder heeft het bestuur in 2018 besloten de jaarlijkse integriteitsrisicoanalyse in verband met de genoemde ontwikkelingen begin 2019 uit te voeren, inclusief een uitgebreide integriteitsrisicoanalyse voor de zelfadministratie en de lokale beleggingen.

4.2 Bestuurlijke organisatie

4.2.1 Bestuur

Het bestuur van PCN vergaderde in 2018 vier keer, steeds gedurende meerdere dagen. Deze vergaderingen vonden plaats op Bonaire, Curaçao en in Nederland. Daarnaast heeft het bestuur nog drie keer telefonisch vergaderd. In de vergaderingen kwam onder meer aan de orde de financiering van het fonds, het herstelplan, kostenbeheersing, de beheersing van de pensioenadministratie, risicomangement, vermogensbeheer en mogelijke lokale investeringen.

4.2.2 Raad van Toezicht

Mevrouw A.Th.B. Bijleveld-Schouten heeft op 24 oktober 2017 haar taken neergelegd in verband met haar nieuwe positie als Minister van Defensie. Sinds die datum trad de heer C.J.A. Maas, conform de statuten van het fonds op als plaatsvervangend voorzitter van de Raad van Toezicht. Op 23 oktober 2018 is de heer A.F.P. Bakker door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor een periode van vier jaar benoemd tot voorzitter van de Raad van Toezicht.

Het bestuur en de Raad van Toezicht hebben drie keer gezamenlijk vergaderd. Het bestuur heeft gedurende 2018 op de volgende onderwerpen formeel instemming gevraagd en verkregen van de Raad van Toezicht:

- Statutenwijziging
- Begroting
- Pensioenpremie
- Strategisch beleggingsbeleid
- Herbenoeming G.H. Bergsma

4.2.3 Advies- en Verantwoordingsorgaan

Het bestuur en het Advies- en Verantwoordingsorgaan hebben in 2018 tweemaal gezamenlijk vergaderd. Het bestuur heeft conform de statuten op de volgende onderwerpen een adviesaanvraag ingediend bij het Advies- en Verantwoordingsorgaan:

- Statutenwijziging
- Begroting
- Pensioenpremie
- Vergoedingsregeling
- Strategisch beleggingsbeleid

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan heeft een positief advies op bovengenoemde onderwerpen gegeven.

4.2.4 Toezichthouder

In 2018 is er regelmatig contact geweest met De Nederlandsche Bank over de volgende onderwerpen:

- Evaluatie van het herstelplan
- Herbenoeming van de heer G.H. Bergsma
- Benoeming van de heer A.P.F. Bakker
- Indexatie van de pensioenen per 1 januari 2019
- Onderzoek Robuuste Pensioenadministratie en de IT opvolging daarvan
- Melding van gebruik van IT oplossing in de cloud ten behoeve van het jaarwerk
- Zelfadministratie van het pensioenfonds
- Onderzoek integriteit
- Onderzoek beleggingsbeleid en financieel risicomangement

4.3 Goed Pensioenfondsbestuur

4.3.1 Geschiktheid en geschiktheidsontwikkeling

Bij PCN wordt het beleid bepaald door het bestuur. De leden van de Raad van Toezicht zijn mede-beleidsbepalers in de zin van de Pensioenwet BES.

In de kring van personen die het beleid van het fonds bepalen of mede bepalen is ten minste een zodanig niveau van kennis en ervaring aanwezig dat het fonds adequaat wordt bestuurd. Het beleid van het fonds wordt bepaald of mede bepaald door personen die deskundig zijn in verband met de uitoefening van het bedrijf van het fonds.

Ten minste twee personen in de kring van (mede)beleidsbepalers hebben meerjarige ervaring in het besturen van een organisatie.

Het fonds hanteert met inachtneming van artikel 5a PW BES een geschiktheidsbeleid en een geschiktheidsplan. Deze documenten zijn in 2018 geactualiseerd. Het geschiktheidsbeleid beschrijft de wettelijk vereiste en de geambieerde deskundigheid, competenties en professioneel gedrag, het beleid ter bevordering en de toetsing van de deskundigheid en hoe het bestuur zijn collectieve functioneren en dat van zijn individuele leden periodiek evalueert. Het geambieerde collectieve geschiktheidsniveau ligt hoger dan de Pensioenwet BES voorschrijft. Het geschiktheidsplan signaleert in ieder geval na elke wisseling in bestuur en/of Raad van Toezicht of het geambieerde geschiktheidsniveau wordt behaald en hoe eventuele lacunes zullen worden aangepakt. Een jaarlijks opleidingsplan maakt deel uit van het geschiktheidsplan.

De bestuursleden volgen opleidingsdagen en wonen themabijeenkomsten bij van DNB, Capas en van andere partijen. In 2018 is tijdens de opleiding met name aandacht geschonken aan actuariële onderwerpen, derivaten en risicomanagement.

Het bestuur evalueert jaarlijks het functioneren op collectief niveau. Hierbij wordt onder meer vastgesteld of uitvoering is gegeven aan de collectieve en individuele doelstellingen op basis van het deskundigheids- en opleidingsplan. De evaluatie richt zich in ieder geval op deskundigheid, bestuurlijke competenties, taakvervulling, houding en professioneel gedrag.

Compliance

Onder compliance wordt het geheel van maatregelen verstaan dat zich richt op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving, alsmede op interne procedures en gedragsregels om te voorkomen dat de reputatie en de integriteit van het pensioenfonds worden aangetast. Het pensioenfonds hecht belang aan een deugdelijk pensioenfondsbestuur en een goede naleving van interne en externe regels. Het pensioenfonds ziet compliance als een onmisbare schakel in de missie om de belangen van deelnemers optimaal te behartigen. De compliance officer houdt onder meer toezicht op de naleving van de gedragscode.

Gedragscode

Het pensioenfonds heeft een gedragscode ingesteld voor het bestuur, de leden van de Raad van Toezicht, het Advies- en Verantwoordingsorgaan en andere aan het fonds verbonden personen. De gedragscode stelt regels ter voorkoming van conflicten tussen het belang van het pensioenfonds en de privébelangen van betrokkenen alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds voor privédoeleinden. De personen op wie de gedragscode van het fonds van toepassing is, ondertekenen bij infunctietreding de gedragscode. Ook ondertekenen zij jaarlijks een verklaring van naleving van de gedragscode.

Daarnaast heeft het fonds een incidentenregeling. Hierin is vastgelegd hoe gebeurtenissen die een ernstig gevaar (kunnen) vormen voor de beheerste en integere bedrijfsuitoefening van het fonds moeten worden gemeld en hoe de meldingen worden behandeld. Ook bevat de incidentenregeling bepalingen ter bescherming van zogenoemde klokkenluiders.

Integriteitsbeleid

Het pensioenfonds kent een schriftelijk vastgelegd integriteitsbeleid. Het integriteitsbeleid is ingebed in het integrale risicomanagement van het fonds.

Het bestuur voert jaarlijks een integrale risicoanalyse uit met betrekking tot mogelijke integriteitsissues. Het betreft daarbij niet alleen zaken als het risico op belangenverstrengeling, maar ook het voorkomen van fraude en corruptie en de risico's van cybercrime. De uitkomsten van de risicoanalyse zijn verwerkt in het integriteitsbeleid. Zoals in hoofdstuk 4.1.9. aangegeven is deze analyse begin 2019 uitgevoerd en uitgebreid.

4.3.2 Vergoedingsbeleid

Het pensioenfonds onderschrijft de Principes voor beheerst beloningsbeleid.

Het doel van deze Principes is 'perverse beloningsprikkels' tegen te gaan. De beloning van het bestuur is vastgesteld door de Raad van Toezicht. In 2018 is een nieuw vergoedingsbeleid vastgesteld per 1 januari 2018. De bestuursleden ontvangen een vaste vergoeding per maand gebaseerd op een normtijdsbesteding. De vergoeding is gebaseerd op een benchmark voor bestuurders van kleine pensioenfondsen in Nederland.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen een vaste maandelijkse vergoeding zoals vastgesteld door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De vergoedingsregeling voor de leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan is vastgesteld door het bestuur. Ook zij ontvangen een vaste vergoeding per maand. Daarnaast ontvangen de leden van de fondsorganen een vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

4.3.3 Wijziging reglementen, statuten en actuariële en bedrijfstechnische nota

Statuten

Ook de statuten van het fonds zijn in 2018 gewijzigd en meer in lijn gebracht met de laatste inzichten over de verhouding tussen (mede)zeggenschap en verantwoording. Het Advies- en Verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over deze wijzigingen en de Raad van Toezicht heeft hiermee ingestemd. De sociale partners zijn in 2018 in de gelegenheid gesteld zich over deze wijziging uit te spreken. Het bestuur heeft vervolgens definitief besloten de statuten te wijzigen.

Pensioenreglement

Het pensioenreglement is per 1 januari 2018 op enkele onderdelen aangepast. De aanpassingen betreffen de jaarlijkse wijziging van de franchise, het afkoopgrensbedrag en de flexibiliseringsfactoren.

Uitvoeringsreglement

Het uitvoeringsreglement legt de voorhouding vast tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgevers. Het reglement is voor het laatst in 2017 gewijzigd.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

In de actuariële en bedrijfstechnische nota wordt het beleid van het fonds vastgelegd. De nota wordt elk jaar aangepast waarbij de beleidswijzigingen worden verwerkt. Sinds 2015 maakt ook een crisisplan deel uit van de actuariële en bedrijfstechnische nota. In dit plan is beschreven welke maatregelen beschikbaar zijn in het geval van een financiële crisis, wat de impact is van deze maatregelen, de bijbehorende besluitvormingstrajecten en de communicatieprocessen.

4.4 Uitbesteding

4.4.1 Pensioenbeheer en financiële administratie

Het pensioenbeheer en de financiële administratie werden tot 31 december 2018 verzorgd door Stichting Administratie Groep Holland (AGH). De afspraken zijn vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement.

Vanaf 1 januari 2019 voert PCN de eigen pensioenadministratie, financiële administratie en excasso uit. In 2019 vindt deze uitvoering plaats binnen een daartoe ingestelde projectorganisatie op basis van een gedetailleerd projectplan waarin ook de risico's en beheersmaatregelen zijn beschreven alsmede fall back scenario's en concrete "go/no go" momenten.

4.4.2 Vermogensbeheer en Fiduciair Beheer

Het bestuur heeft het vermogensbeheer en fiduciair beheer uitbesteed aan BlackRock. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het beleggingsbeleid. De uitbesteding vindt plaats op basis van een overeengekomen mandaat, ook wel beleggingsrichtlijnen genoemd. Deze richtlijnen worden jaarlijks vastgesteld en bestaan onder meer uit de normportefeuille, de bandbreedtes, rebalancingbeleid, eventueel afdekking van risico's (valuta, rente, inflatie, aandelen), de beleggingsrestricties en benchmarks voor beleggings(sub)categorieën en regio's.

Het Fiduciair Beheer omvat hoofdzakelijk:

- a. Advisering over het bepalen van het strategisch beleid en beleggingsdoelstellingen;
- b. Advisering over het operationeel beheer van de afzonderlijke beleggingscategorieën, waaronder mandaatbepaling, ontslag en aanstelling van operationeel beheerders, inclusief fee-onderhandelingen;
- c. Monitoring en bijsturen van de totale portefeuille conform de beleggingsrichtlijnen;
- d. Operationeel beheer van de matchingportefeuille;
- e. Operationeel balansbeheer bestaande uit het uitvoeren van het cashmanagement;
- f. Invulling geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen;
- g. Monitoring van en rapportage over de totale portefeuille en afzonderlijke deelportefeuilles, inclusief dekkingsgraad ontwikkeling en performance- en risicometing;

- h. Bijdragen aan de invulling van het jaarwerk;
- i. Riskmanagement.

4.4.3 Bestuursondersteuning

Het fonds heeft de bestuursondersteuning uitbesteed aan Montae Bestuurscentrum B.V. (Montae). Hiertoe is een overeenkomst gesloten tussen het fonds en Montae. Onder de taken van Montae vallen het voorbereiden van vergaderingen, het beschikbaar stellen van een ambtelijk secretaris die de secretariële ondersteuning van het fonds (bestuur, Raad van Toezicht, de Commissie van Beroep en het Advies- en Verantwoordingsorgaan) verzorgt en het adviseren van het fondsbestuur.

De ambtelijk secretaris verzorgt onder meer de communicatie met de werkgevers en de (gewezen) deelnemers. Deze communicatie bestaat uit het voeren van gesprekken met (gewezen) deelnemers en het beantwoorden van telefonische vragen en vragen die schriftelijk worden gesteld. Tevens bewaakt de secretaris de verplichtingen die uit deze contacten komen. De secretaris is aanspreekpunt voor de werkgevers en spreekt in voorkomende gevallen bij nalatigheid, op initiatief van de uitvoeringsorganisatie, de werkgevers aan. Tevens bewaakt de secretaris het documentenbestand en de financiële administratie. Vanaf 2019 wordt deze rol anders ingevuld na het aannemen van personeel in verband met de zelfadministratie.

Mede voor de uitvoering van deze taken heeft het fonds de beschikking over eShare, een webgebaseerd bestuurdersportal om vergaderingen te organiseren, taken uit te zetten en te monitoren, waarin ook de genomen besluiten (inclusief onderbouwing en wijze van totstandkoming) en fondsstukken worden gearhiveerd. Het bestuur heeft hiervoor een contract afgesloten met eShare Limited in Engeland.

4.4.4 Custodian

KAS BANK is de custodian van het pensioenfonds. KAS BANK verzorgt in dit kader de reguliere bewaarneming van effecten/beleggingsfondsen, als ook de uitvoering van effectentransacties. Daarnaast verzorgt KAS BANK de periodieke rapportages aan de toezichthouder en voert de financiële administratie van de beleggingen t.b.v. de jaarrekening.

4.4.5 Externe accountant

Het bestuur heeft een extern accountantsbureau aangesteld (Ernst & Young Dutch Caribbean). De accountant controleert jaarlijks het jaarverslag/jaarrekening en de staten voor DNB en doet verslag van zijn werkzaamheden in de vorm van een controleverklaring en een verslag aan het bestuur. Jaarlijks voert de externe accountant een controle uit op de jaarrekening en de daaraan ten grondslag liggende administratieve processen (in relatie tot de materialiteit voor de jaarrekening). De opdracht aan de accountant wordt jaarlijks vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

4.4.6 Certificerend actuaris

Het bestuur heeft een externe certificerend actuaris aangesteld verbonden aan Phenox Consultants. De certificerend actuaris beoordeelt de financiële positie van het pensioenfonds volgens de eisen van DNB. De certificerend actuaris rapporteert eenmaal per jaar aan het pensioenfondsbestuur door middel van een actuariële rapport en een actuariële verklaring. De werkzaamheden die worden uitgevoerd door de certificerend actuaris zijn vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

4.4.7 Adviserend actuaris

Het bestuur maakt gebruik van een adviserend actuaris verbonden aan Montae. De afspraken zijn schriftelijk vastgelegd.

4.4.8 Compliance

De compliance werkzaamheden zijn uitbesteed aan MPH Accountants & Adviseurs te Curaçao. Het betreft hier met name het toetsen van de naleving van de gedragscode. De te verrichten werkzaamheden zijn vastgelegd in een overeenkomst.

4.4.9 Monitoring en evaluatie uitbesteding

Het bestuur werkt met een contractenregister dat dient als overzicht van de aangegane externe verplichtingen en als basis voor een gedegen evaluatie van de externe partijen.

4.5 Kosten van de Pensioenregeling

4.5.1 Kosten van de pensioenregeling

De door het pensioenfonds gemaakte kosten exclusief vermogensbeheerkosten in 2018 zijn als volgt:

	2018	2017
Kosten pensioenregeling	2.135	2.018

4.5.2 Kosten vermogensbeheer

In dit jaarverslag zijn de kosten zoveel mogelijk weergegeven conform de aanbevelingen zoals de Autoriteit Financiële Markten en de Pensioenfederatie deze heeft opgesteld. De gemaakte kosten, zoals hieronder gepresenteerd, worden ook aan de toezichthouder (DNB) gerapporteerd.

De kosten van het fiduciair management en vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de volgende kostencomponenten:

- Beheerkosten
- Performance gerelateerde kosten
- Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten
- Aan- en verkoopkosten

In dit kostenoverzicht is zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van werkelijke kosten. Waar deze kosten niet beschikbaar zijn, wordt gebruik gemaakt van een schatting. Bij gebruik van schattingen is een onderbouwing toegevoegd.

Kosten vermogensbeheer	Beheerskosten	Transactiekosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie:			
Aandelen	290		290
Vastrentende waarden	284		284
Totaal (exclusief kosten overlay)	574	190	764
Kosten overlay	-	-	-
Totaal (inclusief kosten overlay)	574	190	764
Overige vermogensbeheerkosten			
Kosten fiduciair beheer	450		450
Bewaarloon	114		114
Overige kosten			-
Totaal overige vermogensbeheerkosten	564	-	564
Totaal kosten vermogensbeheer	1.139	190	1.329

De kosten van bewaarloon zijn de kosten van het in bewaar geven van effecten bij de custodian en de kosten voor het aanhouden van bankrekeningen. Overige kosten zijn de kosten die zijn gemaakt voor de overige dienstverlening bij KAS BANK (exclusief bewaarloon). Alle kosten van de custodian worden verantwoord onder de post 'overige kosten'.

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht. Deze uiten zich in het verschil tussen de bied- en laat-spread. Daarnaast is het bij participatie in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt. Daarvoor is een schatting gemaakt van de 'turn-over' in de portefeuille en op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt zijn vervolgens de transactiekosten bij benadering bepaald.

De totale kosten vermogensbeheer over 2018 bedragen USD 1.329. Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen de kosten vermogensbeheer in 2018 0,33%, waarvan aan geschatte transactiekosten 0,05%.

De kosten in voorgaande tabel omvatten naast de kosten, zoals gerapporteerd in de jaarrekening dus ook een uitsplitsing van 'onzichtbare kosten' voor beheer van onderliggende beleggingsfondsen. Hiervan zijn de kosten verwerkt in het beleggingsrendement en de schatting van kosten van de individuele transacties. In de jaarrekening worden alleen (directe)

BESTUURSVERSLAG

kosten getoond die het fonds op factuurbasis betaalt aan de tegenpartijen, waardoor deze cijfers niet een-op-een aansluiten. Het doel van deze tabel is om extra inzicht te verschaffen in lijn met het rapport van de AFM en de Pensioenfederatie.

Kosten vermogensbeheer als percentage van belegd vermogen	2018	2017
Kosten vermogensbeheer uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen (excl.transactiekosten)	0,28%	0,32%
Transactiekosten vermogensbeheer uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	0,05%	0,05%
Totaal	0,33%	0,37%

Aansluiting met jaarrekening

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten gepresenteerd in de jaarrekening. De toelichting in het bestuursverslag gaat uit van de 'Aanbevelingen Uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie, de kosten die worden verrekend binnen de beleggingsfondsen en de transactiekosten. In de jaarrekening zijn de kosten verantwoord overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Daarnaast wordt in de staat van baten en lasten uitgegaan van de daadwerkelijke betalingen in 2018 met betrekking tot vermogensbeheer. Hierdoor ontstaat een verschil in resultaat op beleggingen.

5 Pensioenparagraaf

5.1.1 Pensioenregeling

De pensioenregeling behelst de uitvoering van de tussen de Minister van Binnenlandse Zaken, sectorwerkgever BES met de bonden voor overheidspersoneel gesloten pensioenovereenkomst. Deelname is op grond van de Pensioenwet ambtenaren BES verplicht voor de bedrijfstakken overheid, onderwijs en zorg in Caribisch Nederland.

Deze pensioenovereenkomst is een uitkeringsovereenkomst. Het betreft een pensioenafpraak waarbij het te verkrijgen pensioen wordt vastgesteld in concrete jaarlijkse pensioenbedragen.

De pensioenen die verkregen kunnen worden volgens de pensioenregeling zijn:

- Ouderdomspensioen;
- Nabestaandenpensioen (voor gehuwden);
- Wezenpensioen;
- Invaliditeitspensioen.

De hoogten van deze pensioenen zijn afhankelijk van de diensttijd en de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise. De franchise is gelijk aan het product van 12 maal 10/7 van het bedrag van de maandelijkse uitkering van het wettelijke ouderdomspensioen zonder toeslagen, bedoeld in de Wet AOV BES. Het gaat hier om de hoogste uitkering van de eilanden Bonaire, Saba en Sint-Eustatius.

Het ouderdomspensioen gaat in op de eerste van de maand waarin de (gewezen) deelnemer zijn AOV-gerechtigde leeftijd bereikt. De jaarlijkse opbouw van het ouderdomspensioen is gelijk aan 1,75% van de pensioengrondslag. Er is derhalve sprake van een middelloonregeling.

Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen. Het wezenpensioen bedraagt voor pensioengerechtigde kinderen 14% van het ouderdomspensioen, waarbij een verdubbeling geldt voor volle wezen.

Het fonds heeft een pensioenreglement vastgesteld conform de overeengekomen pensioenregeling. De verhouding tussen de aangesloten werkgevers en het fonds is vastgelegd in een uitvoeringsreglement.

5.1.2 Indexatie- en kortingsbeleid

Indexatie

Het fonds kent een voorwaardelijke toeslagregeling. Uitgangspunt hierbij is dat de pensioenaanspraken en pensioenrechten in principe jaarlijks per 1 januari worden aangepast aan de prijsontwikkeling. Onder prijsontwikkeling wordt verstaan het gemiddelde van de prijsontwikkelingen van Saba, Sint-Eustatius en Bonaire gewogen naar het aantal inwoners per eiland. Hierbij geldt de prijsontwikkeling ultimo november volgens de publicatie van het CBS.

De mate van indexatie is afhankelijk van de financiële positie van het fonds ultimo september van enig jaar. Indexatie wordt gefinancierd uit het beleggingsrendement. Er is geen recht op indexatie. Het fonds houdt geen reserve aan om de toekomstige indexatie te kunnen toekennen en er wordt geen opslag op de premie gehanteerd voor de indexatieverlening.

Indien de financiële positie van het fonds als voldoende kan worden beschouwd, zal in beginsel volledige indexatie worden verleend. De financiële positie van het fonds is toereikend indien het vermogen van het fonds ten minste uitkomt op het vereist eigen vermogen. Als de dekkingsgraad minder dan 110% is, wordt geen indexatie verleend. In andere gevallen wordt de indexatie in principe bepaald op basis van lineaire interpolatie tussen 110% en de vereiste dekkingsgraad.

Indien slechts gedeeltelijke indexatie kan worden verleend, gebeurt dit in gelijke mate voor zowel pensioenaanspraken als pensioenrechten. Per 1 januari 2019 heeft PCN een indexatie toegekend van 2% die verwerkt is in de voorziening van 2018.

Een besluit om in enig jaar een indexatie te verlenen, vormt geen garantie voor in toekomstige jaren te verlenen indexatie. Ook een aaneengesloten indexering over een reeks van jaren houdt geen inperking in van de beleidsvrijheid die het bestuur van het fonds heeft.

Kortingsbeleid

Pensioenaanspraken en –rechten kunnen alleen worden gekort indien is voldaan aan het bepaald in artikel 13e van de Pensioenwet BES en artikel 18a Regeling Pensioenwet BES. Het is een noodmaatregel wanneer alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid zijn ingezet, zoals uitgewerkt in het kortetermijn herstelplan.

Er wordt niet meer gekort dan strikt nodig is om voldoende te kunnen herstellen.

De noodmaatregel korten verlaagt de pensioenen voor alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in beginsel in gelijke mate en daarmee in beginsel evenwichtig. Gegeven de aard en de opzet van de pensioenregeling is het naar de mening van het bestuur niet nodig om onderscheid te maken naar deelnemers, gewezen deelnemers of pensioengerechtigden, dan wel naar leeftijdscohorten. Er kunnen echter situaties voorkomen die het bestuur doen besluiten om af te wijken van dit principe, bijvoorbeeld als een specifieke groep recentelijk al heeft bijgedragen aan het herstel of als een korting een specifieke groep disproportioneel raakt.

Financieel herstel: beleid ongedaan maken korten of toekennen van een inhaalindexatie.

Wanneer de financiële situatie van het pensioenfonds het toelaat, bestaat de mogelijkheid voor het fonds tot het ongedaan maken van een korting of een toekennen van een inhaalindexatie (repareren van niet toegekende indexaties) onder de volgende voorwaarden:

- Het ongedaan maken van een korting of het toekennen van een inhaalindexatie mag niet leiden tot een dekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad;
- Het ongedaan maken van een eerdere vermindering van aanspraken en rechten heeft voorrang op een inhaalindexatie;
- Aan het besluit tot het ongedaan maken van een korting of het toekennen van een inhaalindexatie ligt een continuïteitsanalyse ten grondslag, die inzicht geeft in de verwachte ontwikkeling van de dekkingsgraad na ongedaan making van een korting of toekenning van een inhaalindexatie.

Er wordt maximaal eenmaal per jaar gecompenseerd.

5.1.3 Financiering

Kostendekkende premie

Het fonds stelt jaarlijks een kostendekkende premie vast. Voor 2018 werd deze premie bepaald als de som van de volgende componenten:

- Actuariële koopsom voor de inkoop van de nieuwe aanspraken;
- Opslag van 0,9% voor smartegeld;
- Risicopremie voor het overlijdensrisico;
- Risicopremie voor het arbeidsongeschiktheidsrisico (10% over de bedragen in de voorgaande bullits);
- Opslag voor solvabiliteit conform artikel 32 lid 4 van de PW BES. Hierbij wordt uitgegaan van tactische vereist eigen vermogen met een minimum van het strategische vereist eigen vermogen. Voor het bepalen van de schokken met betrekking tot het renterisico (\$1) wordt uitgegaan van de USD-swapcurve;
- Geschatte uitvoeringskosten, zijnde de uitvoeringskosten exclusief de kosten vermogensbeheer. De kosten vermogensbeheer worden gefinancierd uit de beleggingsopbrengsten.

Feitelijke premie

De feitelijk ontvangen premie dient ten minste gelijk te zijn aan de kostendekkende premie.

Elke werkgever is een pensioenbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd voor iedere in zijn dienst zijnde werknemer. De premie wordt jaarlijks vastgesteld. De pensioenpremie wordt geheven over de pensioengrondslag waarbij 1/3 van de premie door de werkgever wordt ingehouden op het salaris van de deelnemer, en 2/3 ten laste komt van de werkgever. Voor 2018 gold een premie van 35,1% van de pensioengrondslag. Voor 2019 is de premie tevens vastgesteld op 35,1% van de pensioengrondslag.

Incassobeleid

Het bestuur hecht veel belang aan tijdige premiebetaling en hanteert een stringent incassobeleid. Indien de werkgever de pensioenbijdragen niet of niet volledig betaalt, zal het pensioenfonds de betrokken werkgever uiterlijk een maand na het verstrijken van de betalingstermijn een eerste aanmaning sturen. Indien daarop binnen een maand niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de werknemers hierover informeren (tenzij een betalingsregeling is afgesproken). Gelijktijdig zal het fonds de premie, wettelijke of reglementaire boeten en aanmaningskosten invorderen per dwangbevel.

Indien drie maanden daarna nog steeds niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de opbouw van pensioenaanspraken van de betrokken werknemers beëindigen, onderscheidenlijk beperken en de pensioenaanspraken op risicobasis geheel of gedeeltelijk doen vervallen.

6 Beleggingsparagraaf

6.1 Terugblik economie en financiële markten 2018

Inleiding

2018 werd gekenmerkt door toenemende macro-economische onzekerheid die een negatieve impact heeft gehad op het rendement van aandelen. Doordat daarnaast de kapitaalmarktrente in de VS opliep, leverde ook grote delen van de obligatiemarkt negatieve rendementen op, met uitzondering van de rendementen in de kernlanden van Europa. De stijgende handelsspanningen tussen de VS en de rest van de wereld hebben gedurende het jaar bijgedragen aan een hoge volatiliteit en dalende waarderingen in Amerikaanse aandelen. Elders, heeft de opkomst van populistische partijen in Europese landen zoals Italië geleid tot angst voor een mogelijke versnippering van de Europese Unie, die het hele jaar door heeft geleid tot een verkoopdruk in Europese aandelen. Ten slotte heeft het gebrek aan vooruitgang bij de Brexit-onderhandelingen de Britse valuta en Britse aandelen verzwakt. De bezorgdheid van beleggers over deze risico's heeft de sterke economische groei in de VS en de eurozone in de eerste helft van 2018 grotendeels overschaduwd.

Centrale banken, onder aanvoering van de Fed, gingen verder met het normaliseren van het monetaire beleid. De Amerikaanse centrale bank (Fed) verhoogde de beleidsrente vier keer met 25 basispunten. Het rentetarief bedraagt nu 2,5%. Daarnaast verkleinde de Fed de omvang van de balans. De Europese Centrale Bank (ECB) voerde gedurende 2018 nog steeds een ruim monetair beleid. Wel werd de omvang van het opkoopprogramma voor obligaties teruggebracht. Met ingang van 2019 stopt de ECB helemaal met dit opkoopprogramma. Obligaties die aflopen, worden wel herbelegd.

2018 was een tegenvallend beleggingsjaar. De totaalrendementen van de meeste beleggingscategorieën waren negatief. Alleen de meeste staatsobligaties noteerden een plus. Amerikaanse staatsobligaties lieten een negatief rendement zien. De totaalrendementen van de risicovollere beleggingscategorieën waren negatief. De risico-opslagen van deze categorieën stegen. Aandelen opkomende markten kenden een moeilijk jaar, vooral door het fors negatieve rendement op Chinese aandelen. Wereldwijde aandelen (ontwikkelde markten) gingen in het vierde kwartaal onderuit, waardoor de opgebouwde jaarwinst ruimschoots ingeleverd werd.

Valuta

De Amerikaanse dollar steeg ten opzichte van de euro met 4,8%, onder invloed van verschillende factoren, waaronder de implementatie van belastingverlagingen en investeringen in infrastructuur in combinatie met bezorgdheid over de geopolitieke stabiliteit van de Eurozone en onzekerheid over de impact op Europa van Brexit. Een andere grote valutabeweging kwam op het conto van Euro-yen, waarbij de Japanse valuta met 5,9% in waarde steeg ten opzichte van de euro. Deze stijging werd gedreven doordat de Yen als veilige havenvaluta gezien wordt, tijdens deze tijden van onzekerheid en volatiliteit in 2018. Elders, met de dreiging dat een potentiële handelsoorlog realistischer werd, deprecieerden valuta's van opkomende markten sterk ten opzichte van de dollar, met name de Turkse Lira die 40,3% verloor van zijn waarde.

6.2 Strategisch beleggingsbeleid

6.2.1 Doelstelling beleggingsbeleid

Het hoofddoel van het beleggingsbeleid is, gegeven de risicobereidheid, het leveren van een optimale bijdrage aan het veiligstellen van de pensioenaanspraken.

Gestreefd wordt naar rendementsoptimalisatie binnen een aanvaardbaar risicoprofiel en binnen de door het bestuur vastgestelde risicokaders en rekening houdend met:

- De lang- en kortlopende verplichtingen van het fonds;
- De solvabiliteitseisen die aan haar worden gesteld;
- Het premiebeleid;
- Het toeslagbeleid.

6.2.2 Beleggingsbeleid 2018

Het pensioenfonds voert het volgende strategische beleggingsbeleid:

De portefeuille is onderverdeeld in een matching- en returnportefeuille. Met de matchingbeleggingen volgt PCN de ontwikkeling van de nominale verplichtingen binnen de beleggingskaders van PCN. Met de returnbeleggingen wordt getracht extra rendement te behalen voor het kunnen voldoen aan de toeslag-ambitie:

- De returnportefeuille bestaat uit aandelen, bedrijfsobligaties met een wat lagere kredietwaardigheid en staatsobligaties van opkomende markten uitgegeven in zowel lokale valuta als 'harde' valuta zoals Amerikaanse dollar en Euro. Het doel van de returnportefeuille is additioneel rendement te genereren boven het rendement van de pensioenverplichtingen om onder andere inflatiecorrectie te kunnen bieden;
- De matchingportefeuille bestaat uit US STRIPS. Het doel van de matchingportefeuille is om het renterisico van de beleggingen uit hoofde van de marktwaardering van de verplichtingen te reduceren. Het renterisico wordt voor 50% afgedekt op marktrente);
- Er wordt belegd in aandelen uit Europa, Noord-Amerika, Japan, Verre Oosten exclusief Japan en opkomende landen;
- De beleggingen worden deels actief en deels passief beheerd. Actief beheer betekent dat de managers van de verschillende onderdelen van de portefeuille de mogelijkheid hebben om binnen de door het bestuur gestelde grenzen af te wijken van de benchmark om extra rendement te behalen. Bij passief beheer volgen de beheerders zo nauwkeurig mogelijk hun benchmarks teneinde de rendements- en risicokarakteristieken hiervan na te bootsen. Aandelen uit opkomende landen, bedrijfsobligaties met een wat lagere kredietwaardigheid en staatsobligaties van opkomende markten uitgegeven in zowel lokale valuta als 'harde' valuta worden actief beheerd. De overige aandelenregio's en de matchingportefeuille worden passief beheerd;
- Tactisch beleid tussen de verschillende beleggingen wordt niet toegestaan.

6.2.3 Criteria en beleggingsuniversum portefeuille

Categorie	Universum	Restricties	Benchmark
US Staatsobligaties	US staatobligaties	US staatobligaties en STRIPS ⁴	Afgedekte verplichtingen
Cash fonds	Cash, repo's en kortlopend schuld papier (in euro uitgegeven)	Dagelijkse liquiditeit Minimale rating AAA (of equivalent)	7-Day LIBID
Aandelen Europa	Beursgenoteerde Europese aandelen en financiële derivaten	Passief	MSCI Europe Net Index (USD)
Aandelen Noord-Amerika	Beursgenoteerde Noord-Amerikaanse aandelen en financiële derivaten	Passief	MSCI North America Net Index (USD)
Aandelen Japan	Beursgenoteerde Japanse aandelen en financiële derivaten	Passief	MSCI Japan Net Index (USD)
Aandelen Pacific ex-Japan	Beursgenoteerde aandelen van bedrijven uit Pacific ex-Japan en financiële derivaten	Passief	MSCI Pacific ex-Japan Net Index (USD)
Aandelen opkomende landen	Beursgenoteerde aandelen van bedrijven uit opkomende landen en financiële derivaten	Actief	MSCI Emerging Markets Net Index (USD)
Obligaties High Yield	'Sub investment grade' obligaties uitgegeven door Amerikaanse en Europese bedrijven	- Actief - Er wordt beperkt belegd in obligaties van financiële instellingen - Maximaal 50% in obligaties van ondernemingen met een rating hoger dan investment grade - 100% gehedged naar USD	Barclays US Corporate High Yield + Pan European High Yield (2,5% cap) market weighted index ex financials (USD Hedged)
Emerging Market Debt Hard Currency	Obligaties en geldmarkt-instrumenten, financiële uitgegeven door debiteuren uit opkomende landen en genoteerd USD, EUR, CHF, GBP	- Actief - 100 gehedged naar USD	JPM EMBI Global Diversified Index (USD Hedged)

⁴ STRIPS zijn Amerikaanse staatsleningen die geen tussentijdse rentebetalingen kennen.

	en JPY, alsmede financiële derivaten		
Emerging Market Debt Local Currency	Obligaties, geldmarkt-instrumenten, uitgegeven door debiteuren uit opkomende landen en genoteerd in de 'eigen' valuta, alsmede liquiditeiten	- Actief	JPM GBI Emerging Markets Diversified Index

6.3 Ontwikkelingen beleggingsbeleid in 2018

6.3.1 Rebalancing

In december 2018 is het bedrag uit hoofde van de claim op de Nederlandse Staat ontvangen en geheel belegd in de matchingportefeuille. Op deze wijze bevinden de wegingen van de beleggingscategorieën zich weer dichtbij de strategische wegingen zoals door het bestuur vastgesteld.

6.3.2 Lokale beleggingen

Eén van de investment beliefs van PCN is dat zij vanuit maatschappelijke doelstellingen en risico/rendement afwegingen ervoor kiest om een deel van haar middelen te beleggen in de lokale economie. De lokale beleggingen dienen maatschappelijk relevant te zijn. Eind 2017 heeft PCN besloten om daadwerkelijk invulling te geven aan deze investment belief door in twee lokale projecten te participeren als (mede)financier. Hierbij is het kader voor lokale beleggingen aangepast om bij verstrekking van voldoende garanties of andere zekerheden aan PCN het maximum te financieren bedrag per project te kunnen ophogen tot USD 5.000 (standaard geldt een maximumbedrag van USD 3.000 per project). In 2018 is de eerste lokale belegging gedaan via een daarvoor opgerichte participatiemaatschappij. Daarnaast is besloten de "kaderstelling lokale beleggingen" verder aan te scherpen en is een selectietraject gestart voor een partij die de selectie, de beoordeling en het beheer van de lokale beleggingsportefeuille kan uitvoeren. De verdere implementatie vindt in 2019 plaats.

6.3.3 Belegging Emerging Markets Local Currency

In 2018 laat de vermogensbeheerder Stone Harbor (EMD LC) wederom een underperformance zien. In november 2018 is besloten om, op advies van BlackRock, deze casus in het eerste kwartaal van 2019 opnieuw te bekijken. Begin 2019 heeft het bestuur besloten afscheid te nemen en deze categorie vanaf nu passief in te vullen. De implementatie vindt in het tweede kwartaal van 2019 plaats.

6.3.4 ALM 2018

Het bestuur heeft in 2018 een ALM-studie uitgevoerd. De doelstelling van deze studie was het beantwoorden van de vraag in hoeverre het huidige beleid aansluit bij de doelstellingen en risicoprofiel van het bestuur van het pensioenfonds gegeven de economische omstandigheden van dat moment. Op basis van de ALM studie heeft het bestuur besloten om het huidige profiel en beleggingsbeleid te handhaven, waarbij een allocatie van 5% naar lokale beleggingen wordt toegestaan ten laste van high yield.

6.3.5 Renteafdeckingsstrategie

PCN heeft in 2018 het renterisico voor 50% met een bandbreedte circa 5%-punt afgedekt op basis van marktrente. De renteafdekking is met US STRIPS ingevuld onder andere om een relatief goede 'fit' te bereiken met het looptijdenprofiel van de verplichtingen en om het curverisico te reduceren. Daarbij is expliciet een matchingportefeuille in het leven geroepen. PCN maakt in haar renteafdeckingsstrategie nog geen gebruik van derivaten maar heeft dit in 2018 heroverwogen. Het bestuur heeft besloten dat het gebruik van rentederivaten in de toekomst nodig en/of wenselijk kan zijn en derhalve besloten om voorbereidingen te treffen. Het bestuur heeft daarbij gekozen de eventuele derivaten centraal te clearen.

Daarnaast heeft het bestuur onderzoek gedaan naar een dynamische rentestafel. Begin 2019 heeft het bestuur besloten een rentestafel als trigger te hanteren. Het afdeckingspercentage wordt hoger is naarmate de rentestand hoger is. Op deze manier kan er bij een lage rente geprofiteerd worden van het opwaarts potentieel, terwijl bij een hoge rente het neerwaarts risico beschermd wordt. Bij het raken van een bepaald triggerniveau besluit het bestuur de renteafdekking wel of niet aan te passen.

6.3.6 Kerngegevens

De beleggingswaarden in onderstaande tabellen met kerngegevens van het belegd vermogen ultimo 2018 en 2017 zijn gebaseerd op beleggingsrichtlijnen en wijken af van de beleggingswaarden in de jaarrekening (gebaseerd op wettelijke eisen):

Kerngegevens belegd vermogen Ultimo 2018	Mandaat	Waarde 31-12-2018	Waarde 31-12-2018 Uitgedrukt als %	Rendement Portefeuille	Rendement Benchmark
Matching	53,5%				
Staatsobligaties VS en geldmarktfonds	100%	220.993	53,5%	-2,00%	-2,74%
Return	46,5%	187.337			
Aandelen Europa	14,9%	26.435	6,4%	-14,58%	-14,81%
Aandelen Amerika	39,3%	75.440	18,2%	-6,34%	-6,38%
Aandelen Opkomende markten	12,8%	21.452	5,2%	-15,20%	-14,58%
Aandelen Japan	5,6%	9.859	2,4%	-13,58%	-13,23%
Aandelen Verre Oosten excl. Japan	2,6%	4.973	1,2%	-10,31%	-10,22%
High Yield	10,8%	22.711	5,5%	-1,73%	-1,78%
Obligaties opkomende landen HC	5,4%	11.202	2,7%	-5,00%	-4,26%
Obligaties opkomende landen LC	8,6%	15.265	3,7%	-9,41%	-6,21%
Overig (lokale beleggingen en cash)	0,0%	5.078	1,2%	0,00%	0,00%
Totaal	100,0%	413.408		-5,26%	-5,56%

Kerngegevens belegd vermogen Ultimo 2017	Mandaat	Waarde 31-12-2017	Waarde 31-12-2017 Uitgedrukt als %	Rendement Portefeuille	Rendement Benchmark
Matching	53,5%				
Staatsobligaties VS	100%	168.503	42,8%	9,5%	3,1%
Return	46,5%				
Aandelen Europa	14,9%	32.283	8,2%	26,4%	25,6%
Aandelen Amerika	39,3%	80.144	20,4%	21,0%	21,2%
Aandelen Opkomende markten	12,8%	28.726	7,3%	42,7%	37,3%
Aandelen Japan	5,6%	11.586	2,9%	23,7%	24,3%
Aandelen Verre Oosten excl. Japan	2,6%	5.545	1,4%	26,1%	26,0%
High Yield	10,8%	20.087	5,1%	8,5%	7,5%
Obligaties HC	5,4%	10.235	2,6%	n/a	n/a
Obligaties LC	8,6%	16.850	4,3%	15,6%	15,2%
Overig	0,0%	19.720	5,0%	0,0%	0,0%
Totaal	100,0%	393.679	100,0%	17,0%	13,0%

Per 31 december 2018 bevinden alle onderscheiden beleggingscategorieën in bovenstaande tabel zich binnen de gehanteerde bandbreedtes van het mandaat met uitzondering van de liquide middelen op de bankrekening van PCN bij MCB Bank die door de pensioenuitvoerder zijn aangehouden.

6.3.7 Performance

Het resultaat op de vermogensbeheerportefeuille over 2018 komt uit op -5,26% ten opzichte van een benchmarkrendement van -5,56 %. Er is dus sprake van een lichte outperformance op het niveau van de totale portefeuille.

6.3.8 Vastrentende waarden

De portefeuille vastrentende waarden (Matching, High Yield en obligaties opkomende landen) laat over 2018 op totaalniveau een rendement zien van -2,67%. Dit rendement is hoger dan het benchmarkrendement dat -3,00% bedraagt.

De categorieën obligaties uit opkomende landen in harde valuta, obligaties opkomende landen in lokale valuta en global high yield laten in absolute termen negatieve rendementen zien hetgeen op geaggregeerd niveau resulteert in een rendement van -4,83%. Dit is een underperformance ten opzichte van het benchmarkrendement van -3,75%, vooral veroorzaakt door obligaties van opkomende landen in lokale valuta. Voornoemde categorieën behoren tot de returnportefeuille.

US Staatsobligaties / matchingportefeuille

De US STRIPS-portefeuille (inclusief geldmarktfonds) behaalt met een rendement van -2,00% over 2018 een outperformance ten opzichte van haar benchmark (-2,74%). Deze outperformance wordt verklaard door het verschil in ontwikkelingen die de STRIPS-curve en USD swaprente in deze periode hebben doorgemaakt.

High Yield

De beleggingscategorie Global High Yield laat over 2018 een rendement zien van -1,73%. De benchmark presteert over de verslagperiode met -1,78% iets minder. Er is dus sprake van outperformance.

Emerging Market Debt - Hard Currency en Local Currency

De beleggingen in Emerging Market Debt – Hard Currency en Emerging Market Debt – Local Currency laten rendementen zien van respectievelijk -5,00% en -9,41%. Hiertegenover staan benchmarkrendementen van respectievelijk -4,26% en -6,21%. Bij beide categorieën is dus sprake van een underperformance.

6.3.9 Aandelen

De aandelenportefeuille, die tot de returnportefeuille hoort, laat op totaalniveau over de verslagperiode een rendement zien van -10,13%. Dit is gelijk aan de benchmarkperformance die -10,10% bedraagt.

De portefeuille Europese aandelen rendeert over 2018 -14,58%. Het benchmarkrendement over de dezelfde periode bedraagt -14,81%. Er is dus sprake van een lichte outperformance van 0,24%.

De portefeuille Amerikaanse aandelen laat een rendement van -6,34% zien tegen een benchmarkrendement van -6,38%. De relatieve performance van deze portefeuille bedraagt daarmee 0,04%.

De belegging in Japanse aandelen rendeert -13,58% over 2018. Dit is lager dan de benchmarkperformance (-13,23%) waardoor sprake is van een underperformance. De portefeuille Verre Oosten exclusief Japan laat over de verslagperiode een performance zien van -10,31%, nagenoeg in lijn met het benchmarkrendement van -10,22%.

De belegging in aandelen opkomende markten boekt over 2018 een rendement van -15,20%. Dit is een underperformance ten opzichte van het benchmarkrendement van -14,58%.

6.3.10 Maatschappelijk verantwoord beleggen en corporate governance

BlackRock

De beleggingsfondsen van BlackRock sluiten beleggingen in ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens uit. BlackRock zelf voldoet aan de UNPRI en UN Global Compact. Door actief de dialoog aan te gaan met de ondernemingen ('engagement') en door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen ('proxy voting') kan het Investment Stewardship team van BlackRock actief ondernemingen bewegen tot beter sociaal, milieu-gerelateerd en ethisch gedrag. Het beleid dat BlackRock volgt, staat op de publiek toegankelijke BlackRock 'Investment Stewardship' website. BlackRock rapporteert

uitgebreid over haar activiteiten op dit vlak middels zowel directe communicatie als publieke verslaglegging op voornoemde website. Ook biedt BlackRock een perspectief op de ontwikkelingen in de markt.

Robeco

Het Robeco High Yield Bonds fonds heeft een uitsluitingsbeleid dat alle investeringen in controversiële wapens uitsluit (d.w.z. biologische, chemische, cluster wapens, en anti persoonsmijnen). Het fonds integreert 'Environmental, Social en Governance' (ESG) kwesties in haar investeringsbeslissingen.

Nordea

Nordea heeft operationeel beheer van het betrokken beleggingsfonds uitbesteed aan Prudential Global Investment Management. Analisten en portefeuillemanagers van PGIM nemen ESG-onderwerpen expliciet mee in hun beleggingsbeslissingen. PGIM rapporteert met regelmaat over geboekte vooruitgang op ESG-zaken en details van ESG-integratie in haar kwartaalrapportages,

Stone Harbor

Stone Harbor heeft de UNPRI richtlijnen ondertekend. Het Stone Harbor Emerging Markets Debt Local Currency fonds heeft geen expliciet maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Schröders

Schröders heeft de UNPRI richtlijnen ondertekend. Het Schröders Global Emerging Markets Equity fonds heeft geen expliciet maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

6.4 Vooruitblik 2019

Veel marktpartijen handhaven voor 2019 gematigde vooruitzichten voor de mondiale economie. Er wordt voorlopig geen significant hogere inflatie verwacht. Ook de komende periode zal het beleid van de centrale banken het renteverloop sterk beïnvloeden. In de VS schroeft de Federal Reserve haar crisismaatregelen verder terug door verdere afbouw van de balans en een matige renteverhoging. De Europese Centrale bank verkleint en herstructureert haar opkoopprogramma. In beide gevallen zal dit op een langzame en zorgvuldige wijze plaatsvinden om de economische groei niet in gevaar te brengen. De extreem lage renteniveaus zorgen op de middellange termijn voor lage verwachte rendementen voor de meeste vastrentende waarden. De risico-opslagen op de kredietcategorieën zijn laag tot gemiddeld. Zolang de economische groei op peil blijft en de rente laag, kan deze situatie langere tijd aanhouden. Uitgedrukt in de Price/Earnings ratio blijven aandelen onverminderd duur.

Geopolitieke risico's eisten de afgelopen maanden weer een hoofdrol op. Het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China escaleerde, terwijl een oplossing juist binnen handbereik leek. Het geschil tussen beide landen draait om meer dan handel alleen. De brexit is voorlopig uitgesteld tot 31 oktober, maar een definitief akkoord is nog ver weg en premier May stapt op. Ondanks de vertragende wereldhandel, vielen de economische groeicijfers over het eerste kwartaal van 2019 mee. De gematigde groei en inflatie geven centrale bankiers de ruimte hun rentebeleid te handhaven.

Gezien de grote onzekerheden op de financiële markten en de aanhoudende lage rente, zijn de rendementsverwachtingen ook gematigd.

7 Financiële paragraaf

7.1 Ontwikkeling dekkingsgraad

De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre een pensioenfonds in staat is om aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen te voldoen. Tot 10 oktober 2013 hoefde PCN geen vereist eigen vermogen aan te houden. Ultimo 2018 is de vereiste dekkingsgraad 116,0% en de minimaal vereiste dekkingsgraad 100,0%. Het pensioenfonds heeft een dekkingstekort als de dekkingsgraad minder dan 100,0% is en een reservetekort als de dekkingsgraad minder dan 116,0% is. Ultimo 2018 is er sprake van een dekkingsoverschot van 11,5 procentpunt en een reservetekort van 4,5 procentpunt.

De dekkingsgraad ultimo jaar heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2018	2017
	%	%
Beginstand	103,5	81,1
Premie	1,6	2,1
Uitkeringen	-0,1	-0,5
Toeslagen	-2,0	-
Wijziging rentetermijnstructuur	8,0	7,5
Rendement	-8,2	11,5
Actuariële grondslagen	0,6	0,3
Andere oorzaken	8,1	1,5
Eindstand	111,5	103,5

Het effect op overige oorzaken wordt met name veroorzaakt door de storting van de Staat.

7.2 Herstelplan

In 2013 heeft het bestuur per 31 december 2013 een gecombineerd lange- en kortetermijn-herstelplan (hierna: het herstelplan) opgesteld en ingediend bij DNB. PCN voldeed mede door de hogere levensverwachtingen en de daling van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) niet meer aan de wettelijke vereisten met betrekking tot de financiële positie.

In augustus 2016 heeft PCN een herzien herstelplan ingediend bij DNB in verband met een wijziging in de regelgeving waarbij de periode voor het kortetermijnherstel met 2 jaar is verlengd. Per 1 april 2017 heeft PCN de pensioenen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met 3,5% gekort. Deze korting was noodzakelijk omdat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2017 onder het herstelpad lag. Aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 lag de dekkingsgraad drie achtereenvolgende kwartalen boven 100% en daarmee is het kortetermijnherstelplan van PCN beëindigd. Eind 2028 dient PCN ook uit langetermijnherstel te zijn. De dekkingsgraad dient dan ten minste gelijk te zijn aan 116,0%.

7.3 Actuariële analyse van het resultaat

De samenstelling van het resultaat over 2018 en 2017 en de wijzigingen daarin blijken uit het volgende overzicht:

	2018	2017
Resultaat uit hoofde van interest en beleggingen	-731	82.999
Resultaat uit hoofde van premie	6.709	4.837
Resultaat uit hoofde van kosten:	-120	-241
Resultaat uit hoofde van uitkeringen:	-731	-61
Resultaat uit hoofde van toeslagen:	-7.619	-
Resultaat uit hoofde van kanssystemen:	-376	-1.055
Resultaat op herverzekering	-199	-429
Resultaat uit hoofde van overige (incidentele) mutaties technische voorziening:	2.689	-8.710
Resultaat uit hoofde van andere oorzaken:	31.000	14.044
Eindstand	30.622	91.384

De belangrijkste verklaringen voor het resultaat zijn:

Resultaat op interest/beleggingen

Het resultaat op beleggingen wordt gevormd door de behaalde directe en indirecte beleggingsopbrengsten, de benodigde interesttoevoeging aan de pensioenverplichtingen (gelijk aan 2,53%) en het effect van de wijziging van de rente voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Het resultaat wordt voor een groot deel bepaald door het effect van de wijziging van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door die wijziging van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) daalde de voorziening pensioenverplichtingen met USD 31.241. De interesttoevoeging heeft een negatief effect van 9.744 en de beleggingsopbrengsten en de kosten vermogensbeheer hebben een negatief effect van 22.228.

Resultaat op premie

De ontvangen premie was hoger dan de kostendeekkende premie. Hierdoor ontstond een positief resultaat van USD 6.709.

De kostendeekkende en feitelijke premie volgens artikel 19 van de Pensioenwet BES zijn als volgt:

	2018	2017
Actuarieel benodigde koopsom	15.769	17.668
Opslag voor uitvoeringskosten	1.710	1.460
Solvabiliteitsopslag	2.665	3.039
Kostendeekkende premie	20.144	22.167
Feitelijke premie	24.188	23.965

Uit analyse van de pensioenaanspraken is gebleken dat niet alle salarismwijzigingen door AGH in de administratie zijn verwerkt in 2018. Op basis van de actuele salarissen zou de actuariële opbouw circa 400 hoger zijn.

Resultaat op uitkeringen

Dit is het verschil tussen de werkelijke uitkeringen en de verwachte netto vrijval uit de technische voorzieningen in verband met uitkeringen. Dit leverde een negatief resultaat op (USD 731). PCN heeft vanwege beperkt inzicht in de pensioenadministratie die door AGH gevoerd is op dit moment onvoldoende inzicht in de oorzaak van dit resultaat.

Resultaat op toeslagen

De indexatie die het bestuur aan de deelnemers heeft toegekend per 1 januari 2019 is inbegrepen in de technische voorziening per ultimo 2018. De voorziening is hiervoor verhoogd met USD 7.619.

Resultaat op actuariële grondslagen en overige mutaties

Het resultaat op actuariële grondslagen en overige mutaties (USD 2.343) heeft betrekking op de aanpassing van de sterftegrondslagen. Per ultimo 2018 hanteert het fonds de Prognosetafel AG 2018 onder toepassing van de correctiefactoren van het Verbond van Verzekeraars (ES-P2a). In 2017 was dit Prognosetafel AG 2014.

Resultaat op andere oorzaken

In 2018 is het bestuur van PCN met BZK een eenmalige extra koopsom overeengekomen van USD 25 miljoen (x USD 1,00) en een jaarlijkse extra premie van USD 1 miljoen (x USD 1,00) voor een periode van zes jaar (2018 tot en met 2023). Het totaal ad 31.000 is vermeld onder andere oorzaken.

7.4 Oordeel van de externe actuaris op de financiële positie.

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

De vermogenspositie van PCN is naar de mening van de certificerend actuaris niet voldoende omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen.

8 Risicoparagraaf

8.1 Integraal risicomanagement

De wijze waarop het bestuur om gaat met integraal risicomanagement, het risicoraamwerk en de wijze waarop risicomanagement deel uitmaakt van het besturen van het Fonds is vastgelegd in het beleidsdocument integraal risicohandboek. Een samenvatting van dit beleid is vastgelegd in de ABTN van het Fonds.

8.2 Doelstelling PCN

Het pensioenfonds heeft de volgende drie doelstellingen:

1. Het uitvoeren van de pensioenovereenkomst van de aangesloten lichamen. Het fonds voert daarmee de in de Pensioenwet ambtenaren BES opgedragen werkzaamheden uit;
2. Een nominaal pensioen realiseren en indien mogelijk een waardevast pensioen;
3. Met de gekozen technische beleidsuitgangspunten (overlevingstafel, leeftijdsterugstellingen en opslag uit hoofde van excasso), de kans zo groot mogelijk te maken dat het fonds langdurig aan haar verplichtingen zal kunnen voldoen.

8.3 Risicobereidheid

Bij de realisatie van de doelstellingen van het Fonds wordt het bestuur geconfronteerd met risico's. Sommige risico's worden bewust gelopen en in andere situaties wil het Fonds een zo minimaal mogelijk risico lopen. Hierbij maakt het bestuur van het Fonds bewust onderscheid tussen financiële en niet-financiële risico's.

8.3.1 Risicohouding, risicobereidheid

Een "risico" wordt door PCN gedefinieerd als: een gebeurtenis waarbij de realisatie van een of meerdere doelstellingen negatief wordt beïnvloed. Een gebeurtenis waarbij de realisatie van een of meerdere doelstellingen positief wordt beïnvloed, definieert PCN als een "kans".

Bij de kerntaak vermogensbeheer kunnen zowel positieve effecten als negatieve effecten optreden afhankelijk van de gebeurtenis, bijvoorbeeld de renteontwikkeling of beurskoersen. Dit noemen we de "Risico exposure" van het vermogen op marktontwikkelingen. Hierbij is het gewenst om gebeurtenissen met een positief effect op het vermogen mogelijk te maken en tegelijkertijd de negatieve effecten te verkleinen.

Een gebeurtenis kan gelijktijdig zowel positieve als negatieve effecten op een doelstelling hebben. Het doel van een functionerend risicomanagement systeem is om de negatieve effecten te beperken zonder de positieve effecten in te perken. In de praktijk zal PCN een optimum zoeken waarbij de negatieve effecten en positieve effecten in lijn zijn met het gewenste risicoprofiel van PCN. Dit risicoprofiel wordt de "Risicohouding" genoemd.

De risicohouding is geen statische grootheid, maar kan (op een of meerdere) onderdelen veranderen door bijvoorbeeld veranderingen in de interne, financiële of externe situatie. PCN heeft daarom als uitgangspunt dat de risicohouding en daarmee de inschatting van de risico's en het samenstellen van beheersmaatregelen jaarlijks wordt geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

8.3.2 Risicocultuur en Governance

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het beheersen van het risicomanagement van het beleid. De Raad van Toezicht ziet toe op de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met adequate risicobeheersing op de langere termijn.

De risicocultuur wordt in praktische zin uitgevoerd door in de besluitvorming consequent afwegingen te maken ten aanzien van de invloed van een mogelijk besluit op het totale risicoprofiel van PCN en de risicobereidheid van de verschillende stakeholders. Bij de voorbereiding van besluiten en beleid worden steeds verschillende opties en consequenties beschouwd. Bij de afwegingen wordt de impact op het individuele risico en het collectieve risico nadrukkelijk meegewogen. De beslisnotities bevatten daartoe standaard een risicoparagraaf. De afwegingen en uiteindelijke besluiten van het bestuur worden vastgelegd in de beslisnotities die integraal onderdeel uitmaken van de notulen.

Risicomanagementproces

STAP	Onderdeel	Toelichting
1	Risicostrategie	Het opstellen van de risicostrategie en hieraan gekoppeld de risicotolerantie en de risicobereidheid
2	Identificatie risico's	Jaarlijkse update van de integrale risicoanalyse. Welke risico's hebben een hoge mate van prioriteit en worden het komende jaar opgepakt?
3	Bepalen en implementeren van beleid	Wat zijn de normen en beheersmaatregelen? Zijn er nieuw vastgestelde normen en beheersmaatregelen die moeten worden geïmplementeerd?
4	Monitoring en rapportage	Hoe wordt er over risico's gerapporteerd en op welke wijze vindt de monitoring plaats?

Het bestuur monitort de ontwikkelingen van (de beheersing van) de risico's. De rapportage vindt op kwartaalbasis plaats en wordt voorbereid door de risicomanager van het Fonds. Hiervoor verzamelt de risicomanager informatie, toetst zij (niet-) reguliere rapportages (waaronder de SLA en ISAE 3000/3402 rapportages) van de uitbestedingspartijen, heeft periodiek overleg met de uitbestedingspartijen over relevante ontwikkelingen en stelt vervolgens een dashboard rapportage op. Met de rapportage verkrijgt het Fonds op integrale wijze management informatie en weet hiermee prioritering aan te brengen in de strategische jaaragenda.

Het Fonds is zich ervan bewust dat naast het toedelen van verantwoordelijkheden ook de risicocultuur of het risicobewustzijn een kritische succesfactor is in het hebben van integraal risicomanagement. De risicocultuur wordt doorlopend door PCN benoemd en uitgedragen in de evaluatiegesprekken die het Fonds houdt, de controle van het Fonds op de naleving van de processen en door risicobewustzijn als vast onderwerp te maken in de jaarlijkse bestuurs-evaluatie. Daarnaast worden te nemen besluiten expliciet getoetst aan de risicohouding, doelstelling, missie en visie van het Fonds. In de beslisdocumenten is een risicoparagraaf opgenomen waarin de impact op alle risico's zijn genoemd.

Beleggingsrisico's

In alle stappen van het beleggingsproces is sprake van risico's die geaccepteerd en beheerst dienen te worden. Daarnaast bestaan er binnen de beleggingsportefeuille zelf risico's. Voor deze risico's zijn beheersmaatregelen vastgesteld en geïmplementeerd. Hierover wordt periodiek door zowel BlackRock als Montae gerapporteerd. De afspraken ter beheersing van de risico's - zoals concrete begrenzings en periodiciteit van evaluatie - zijn beschreven in de beleggingsrichtlijnen.

Matching-/renterisico

Het risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off balance posten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rentetypische looptijden, basisvaluta, liquiditeit typische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil. Binnen deze risicocategorie zijn de belangrijkste risico's het renterisico, valutarisico, liquiditeitsrisico en inflatierisico.

Renterisico

Het pensioenfonds loopt renterisico doordat de waarde van de verplichtingen van het fonds (per jaar) anders op renteveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het beleid is met ingang van 2016 als volgt: de rekenrente wordt gebaseerd op een 12-maands-voortschrijdend gemiddelde van de zogenaamde interne rente. Het bestuur beoogt hiermee beter aan te sluiten bij de (risicovrije) marktrente en zo grote schokken te voorkomen. Bovendien is de sturing van de afdekking van het renterisico minder gecompliceerd bij een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) gebaseerd op een 12-maands voortschrijdend gemiddelde. Dit betekent dat de waarde van de verplichtingen gedurende het jaar kan veranderen door rentebewegingen.

Beheersmaatregel: het renterisico wordt voor 50% afgedekt op marktrente met Amerikaanse staatsleningen / STRIPS waarbij sinds de overgang naar BlackRock ook de renteafdekking per looptijdinterval wordt ingericht, gemonitord en, indien nodig, bijgestuurd.

Valutarisico

De waarde van beleggingen kan veranderen door schommelingen in de wisselkoersen ten opzichte van de US dollar. De verplichtingen van PCN luiden immers in USD. Het beleid van PCN is dat er zoveel mogelijk belegd wordt in USD, zodat het valutarisico beperkt is. Op basis van het risicoprofiel wordt het aanwezige valutarisico binnen de beleggingsfondsen gedeeltelijk afgedekt door middel van valuta termijn contracten.

Liquiditeitsrisico

Het risico in deze context is dat een fonds niet op korte termijn aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen ofwel dat uitkeringen en inkomsten onvoldoende op elkaar zijn afgestemd. Het liquiditeitsrisico is beperkt, daar de premie--inkomsten vooralsnog hoger zijn dan de uitkeringen. Om het risico verder te beheersen heeft de pensioenadministrateur AGH in 2016 een gedegen cash managementproces ingericht, waarbij afstemming plaatsvond met BlackRock en Montae. Het cashmanagement is vanaf 2019 belegd bij PCN als onderdeel van de pensioenuitvoering. De inrichting hiervan maakt onderdeel uit van het project ZAF evenals de procesmatige inbedding.

Inflatierisico

Het pensioenfonds loopt inflatierisico doordat de waarde van de geïndexeerde pensioentoezeggingen anders op inflatieveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het risico is koopkrachtverlies voor de deelnemer als de uitkeringen niet geïndexeerd kunnen worden door tegenvallende beleggingsresultaten. PCN loopt inflatierisico, waarbij de inflatie van de BES eilanden wordt gehanteerd. PCN beheerst dit risico door de toeslagambitie mee te nemen en te toetsen in de ALM-studie. In de beleggingsportefeuille wordt niet belegd in inflatie gerelateerde producten.

Marktrisico

Het marktrisico betreft het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een (handels-) portefeuille. Binnen het marktrisico wordt gekeken naar volatiliteit (inclusief actief beheer), diversificatie / spreiding, liquiditeit (verhandelbaarheid), concentratie en correlatie.

Verschillende risico's kunnen elkaar versterken of werken juist diversifiërend. Om die reden wordt het risico van marktwaardebewegingen op totaalniveau getoetst.

Marktvolatiliteit

Het grootste deel van de beleggingsportefeuille is belegd in vastrentende waarden. Een beperkt deel is belegd in risicovollere categorieën als High Yield en obligaties uit opkomende landen (hogere volatiliteit). Een deel (35%) is belegd in zakelijke waarden (hoge volatiliteit). De samenstelling van de portefeuille is gebaseerd op een ALM-studie. Gewenste risico's worden meegenomen in de ALM studie. Het betreft risico's waar bewust voor gekozen wordt op basis van risico/ rendement verwachtingen.

Er gelden zogenaamde 'floating' normen gedurende een jaar: de portefeuille kan langere tijd afwijken van de strategische norm, maar binnen een beperkte bandbreedte. De monitoring hiervan vindt maandelijks plaats. Er is geen sprake van leverage.

Aandelenrisico

Als onderdeel van marktrisico kan gekeken worden naar aandelenrisico. Aangezien het aandelenbelang onderdeel van de totale portefeuille uitmaakt, nemen we dit risico apart op. Het aandelenrisico betreft het risico op een daling van de marktwaarde van aandelen en zakelijke waarden. In de ALM en portefeuilleconstructie wordt de gewenste allocatie naar aandelen en zakelijke waarden bepaald en beheerst aan de hand van het risicoprofiel. Ieder kwartaal wordt een gevoeligheidsanalyse gemaakt.

Actief risico

Met actief risico wordt bedoeld de mate waarin de daadwerkelijke performance afwijkt van de strategische benchmark. PCN accepteert een bepaalde mate van actief beheer en beheerst het risico door voor actief beheerde mandaten limieten op maximale tracking error te hanteren. Daarmee wordt de afwijking ten opzichte van de benchmark gelimiteerd. Monitoring vindt per kwartaal plaats.

Diversificatie/spreiding en correlatie

PCN beschikt over een goed gediversifieerde portefeuille, welke periodiek getoetst wordt in een ALM studie en/of portefeuille constructiestudie. Hierbij wordt rekening gehouden met geldende correlaties. Een aandachtspunt is dat correlaties in tijden van crisis richting 1 bewegen en het voordeel van diversificatie voor een groot deel wegvalt. Een belegging in meer

risicovollere categorieën vindt plaats door participatie in een beleggingsfonds, zodat er een zekere mate van spreiding bestaat.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat beleggingen niet op korte termijn verkocht kunnen worden. Dit risico is voor PCN beperkt, daar alleen belegd wordt in liquide producten.

Concentratierisico

Door gebrekkige spreiding kan concentratierisico ontstaan waarbij verliezen optreden doordat een te grote gevoeligheid bestaat naar één regio, sector of marktpartij. In de portefeuille van PCN wordt er een groot deel in Amerika belegd, wat een concentratierisico betekent. Verder is de portefeuille gespreid over meerdere beleggingscategorieën en regio's. Het concentratierisico wordt beheerst in de ALM en portefeuilleconstructie studie en wordt periodiek gemonitord.

Kredietrisico

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen. Met betrekking tot het kredietrisico wordt enerzijds gekeken naar het kredietrisico in de beleggingsportefeuille en anderzijds naar het tegenpartijrisico.

Kredietrisico beleggingsportefeuille

PCN accepteert een bepaalde mate van kredietrisico in de beleggingsportefeuille door beleggingen aan te houden in bedrijfsobligaties met hoger risicoprofiel en staatsobligaties van ontwikkelingslanden. In de ALM studie en de portefeuille constructie wordt op basis van risicomaten een allocatie naar vastrentende beleggingscategorieën bepaald. Het fonds beheerst dit risico door binnen de beleggingsportefeuilles limieten op te nemen op kredietwaardigheidsratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren.

Monitoring vindt op maand en kwartaalbasis plaats. Per kwartaal wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd, waarbij het effect van een beweging van de creditspread (kredietopslag) op de dekkingsgraad inzichtelijk wordt gemaakt.

Tegenpartijrisico

Bij het aangaan van transacties met externe partijen (o.a. derivatenposities en het gebruik van securities lending) wordt exposure opgebouwd bij tegenpartijen. Een faillissement van een tegenpartij kan tot verliezen leiden. Binnen het vastrentende USD staatsobligatiemandaat wordt geen gebruik gemaakt van derivaten. Binnen een aantal van de beleggingsfondsen worden in beperkte mate securities lending activiteiten uitgevoerd. Jaarlijks worden de securities lending activiteiten geëvalueerd op basis van een overzicht van de beleggingsfondsen.

Risico alternatieve beleggingen

Het fonds belegt momenteel niet in alternatieve beleggingen.

8.3.3 Overige financiële risico's

Verzekeringstechnisch risico

Risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit de premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige aannames en grondslagen bij de vaststelling van de premie en de technische voorziening.

Het beleid is om de technische beleidsuitgangspunten (overlevingstafel, leeftijdsterugstellingen, opslag uit hoofde excasso) zo te kiezen, dat de kans zo groot mogelijk wordt gemaakt dat het fonds langdurig aan zijn verplichtingen zal kunnen voldoen. Het fonds toetst deze uitgangspunten regelmatig. Het fonds voert een zogenaamd eigen beheer, waarbij het overlijdensrisico sinds oktober 2015 gedeeltelijk is herverzekerd bij Ennia Leven Cariben N.V. Het betreft een kapitaalverzekering met een eigen behoud, een maximale dekking en een stoploss herverzekering. In 2018 is de overeenkomst met Ennia beëindigd en is het risico bij Guardian Group ondergebracht op basis van dezelfde voorwaarden.

8.3.4 Niet financiële risico's

Operationeel risico (waaronder interne beheersing en integriteitsrisico)

Het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. Beleid is gericht op het beschrijven van de administratieve organisatie en de maatregelen van interne controle. Het gaat hier om de

processen die plaatsvinden binnen het bestuur en tussen het bestuur en de uitvoeringsorganisatie. Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitvoeren van interne controlemaatregelen gericht op de juiste en volledige registratie van de gegevens van het pensioenfonds.

Om zicht te houden op de beheersing van de operationele risico's bij de uitbestedingsrelatie wordt jaarlijks een ISAE 3402 rapportage opgevraagd bij de pensioenadministratie en de fiduciair beheerder en worden SLA rapportages vereist, welke periodiek worden gecontroleerd op juistheid, tijdigheid en volledigheid.

Integriteitsrisico

Het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding van het pensioenfonds.

In het kader van integere bedrijfsvoering kent het pensioenfonds het volgende beleid:

- Er is een gedragscode opgesteld die door het bestuur, en degenen die namens of in opdracht van het pensioenfonds werken en door het bestuur aan te wijzen betrokken dient te worden ondertekend;
- Het fonds heeft een incidentenregeling en die ook bepalingen bevat ter bescherming van klokkenluiders;
- Het pensioenfonds heeft een integriteitsbeleid wat tevens beleid bevat om het risico van belangenverstrengeling te voorkomen;
- Het pensioenfonds kent een vergoedingsbeleid. Het beheerst beloningsbeleid met betrekking tot derden aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed, maakt onderdeel uit van het uitbestedingsbeleid.

Uitbesteding en hiermee samenhangende risico's

Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbesteede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikbare gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Het beleid is vastgelegd in een separaat document. Het uitbestedingsbeleid heeft tot doel te waarborgen dat de uitbesteede werkzaamheden aan derden op een beheerste en integere wijze worden uitgevoerd. Zo worden onder andere eisen gesteld aan de uitbestedingspartijen omtrent reputatie, continuïteit en kwaliteit. Deze worden geborgd binnen de contracten en de SLA afspraken.

Juridische risico's

Het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie van het pensioenfonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. Daarnaast loopt het fonds een juridisch risico indien deelnemers of gepensioneerden het niet eens zijn met de hoogte van de pensioenaanspraak of pensioenuitkering.

Er is voldoende juridische kennis binnen de organisatie (bestuur, ondersteuning en adviseurs) aanwezig. Daarnaast zijn alle risico's beoordeeld op wet- en regelgeving en zijn hiervoor beheersmaatregelen vastgesteld.

IT risico

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

Een groot deel van de gegevens omtrent opgebouwde pensioenrechten wordt geadministreerd in geautomatiseerde gegevensbestanden en systemen aanwezig bij de administrateur. Afspraken omtrent back-up, uitwijk en calamiteiten zijn vastgelegd in een contract met de administrateur/uitvoerder. Bij de uitbestedingspartijen worden de IT risico's afgedekt in de uitbestedingsovereenkomst en bijbehorende bewerkersovereenkomst.

Vanaf 2019 voert PCN zelf de pensioenadministratie uit. De IT-inrichting en de risicobeheersing in verband hiermee maken onderdeel uit van het project ZAF. In dat kader is gedetailleerd beleid uitgewerkt en zijn contracten gesloten met leveranciers van de software en de hostingpartij die voldoen aan het beleidskader van PCN. Ook zijn cloudrisicoanalyses uitgevoerd en is hiervan melding gemaakt bij de toezichthouder. De IT-processen zijn vastgelegd en de medewerkers volgen trainingen in het kader van kennis, bewustwording en implementatie van processen.

9 Verwacht en gepland voor 2019

Veel aandacht zal in 2019 gaan naar het opzetten van de eigen uitvoeringsorganisatie van PCN. Dit project is in het najaar van 2018 gestart en zal formeel afgerond worden na het indienen van de jaarrekening over 2019. In april 2019 zijn de nieuwe medewerkers bij PCN gestart en werken zij mee om de pensioenuitvoering succesvol te implementeren. Om genoeg werkruimte te realiseren start PCN in 2019, als alle vergunningen rond zijn, met de bouw van een nieuw kantoorpand naast het huidige kantoor van PCN op Bonaire. Voor Saba en Sint Eustatius blijft het kantoor op Sint Eustatius gevestigd en is onze accountmanager frequent op Saba voor contact met werkgevers en deelnemers.

Het Sectoroverleg Caribisch Nederland heeft PCN uitgenodigd mee te denken over de toekomst van de pensioenregeling. De afgelopen jaren heeft PCN in dat kader een aantal presentaties voor het Sectoroverleg verzorgd en deze gesprekken worden in 2019 voortgezet. PCN treedt daarbij op als adviseur en toets voorstellen op financierbaarheid en uitvoerbaarheid. De inhoud van de pensioentoezegging is voorbehouden aan de sociale partners.

PCN heeft ook voor 2019 de ambitie om de portefeuille te versterken met investering in Caribisch Nederland. Na de eerste investeringen die PCN in 2018 heeft gedaan zijn de organisatiestructuur en de beleidskaders met betrekking tot deze projecten verder uitgewerkt zodat PCN vanuit een solide en objectieve basis projectaanvragen kan beoordelen en investeringen kan realiseren.

Op het gebied van de bestuurlijke inrichting geldt dat de tweede zittingstermijn van de heer Valdermar Marcha eindigt op 10 oktober 2019. Het bestuur heeft de gezamenlijke vakorganisaties uitgenodigd een nieuwe kandidaat voor te dragen voor opvolging van de heer Marcha.

Wat betreft het Advies- en verantwoordingsorgaan geldt dat het bestuur hoopt dat de vacature die is ontstaan door het afscheid van mevrouw Celia Fernandes-Pedra spoedig wordt vervuld zodat het Advies- en verantwoordingsorgaan weer op volle sterkte de waardevolle bijdrage aan PCN kan voorzetten.

Curaçao, 14 juni 2019

Pensioenfonds Caribisch Nederland
Het bestuur

H.W.T. Linkels
Voorzitter

V.F. Marcha
Plaatsvervangend voorzitter

R.J. Hooker
Secretaris

G.H. Bergsma
Plaatsvervangend secretaris

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Het verslag van de Raad van Toezicht

Inleiding

Voor PCN was 2018 een belangrijk jaar wat betreft de financiële positie en de uitvoering. Beide hebben grote impact op de deelnemers en de aangesloten werkgevers en dit vergde dan ook van het bestuur de volledige aandacht. In 2018 zijn er door het bestuur belangrijke stappen gezet richting een goed gefinancierd stabiel pensioenfonds waarbij de deelnemers en werkgevers centraal staan. De stappen die in 2018 gezet zijn zullen naar onze verwachting de komende jaren een positief effect hebben op het pensioenfonds. De raad van toezicht heeft alle vertrouwen in de door het bestuur ingeslagen weg en denkt dat hiermee de positie van het pensioenfonds voor de drie eilanden nog verder versterkt zal worden.

Financiële positie

Helaas was het pensioenfonds in 2017 genoodzaakt de pensioenen met 3,5% te korten. In 2018 heeft de financiële positie van het pensioenfonds zich echter positief ontwikkeld. Deze positieve ontwikkeling had zich in de loop van 2017 al ingezet en is doorgezet in 2018. Door behaalde rendementen, ontwikkeling van de relevante dollarrente en de extra storting van de Staat is de dekkingsgraad eind 2018 uitgekomen op 111,5%. De raad van toezicht was dan ook zeer verheugd dat na jaren van bevrozing en zelfs een korting het nu mogelijk was om de pensioenen van de deelnemers gedeeltelijk te indexeren. Een besluit daartoe van het bestuur heeft de raad van harte goedgekeurd. Hoewel er gedeeltelijk geïndexeerd is heeft de raad van toezicht er op aangedrongen dat de financiële positie nog verder wordt versterkt teneinde op langere termijn de ambitie van volledige indexatie mogelijk te maken. De premie bleef op hetzelfde niveau van 2017 gehandhaafd. Ook dat besluit had de instemming van de raad van toezicht. De raad van toezicht is van oordeel dat, binnen de randvoorwaarde van een toereikende premie, premiestabiliteit in het belang van deelnemers is en de zekerheid voor sociale partners vergroot.

Uitvoering

Het bestuur is verantwoordelijk voor een beheerste en integere bedrijfsvoering. De pensioenadministratie was de afgelopen jaren uitbesteed aan het in Nederland gevestigde AGH. In 2017 heeft DNB een on-site onderzoek bij deze uitvoerder uitgevoerd wat geleid heeft tot een verbeterplan voor de pensioenuitvoering. Het verbeterplan moest leiden tot een robuuste administratie die noodzakelijk is voor die beheerste en integere bedrijfsvoering. In 2018 is het voor PCN duidelijk geworden dat AGH niet meer de juiste partij is om de pensioenregeling uit te voeren. Daarom is door het bestuur gestart met een oriëntatie in de markt voor de pensioenuitvoering. Uiteindelijk heeft dit – na een haalbaarheidsstudie – in het vierde kwartaal van 2018 geleid tot het opstarten van een eigen pensioenuitvoeringsorganisatie. Met zorg heeft de raad van toezicht kennisgenomen van de onderzoeken van DNB bij AGH. De raad is tevreden met de wijze waarop door het bestuur hierop is gereageerd en geacteerd. Dat het pensioenfonds ook in 2018 een goedkeurende verklaring van de accountant heeft ontvangen is te danken aan een grote inzet van het bestuur en haar adviseurs. De raad van toezicht spreekt richting alle betrokkenen haar waardering uit.

Het oprichten van een eigen uitvoeringsorganisatie was nooit de wens van het pensioenfonds. Gezien de ontwikkelingen bij de uitvoerder in Nederland, de locatie van het pensioenfonds, de afwijkende valuta en bijzondere positie van PCN op de eilanden kon het bestuur uiteindelijk niet anders dan besluiten om een eigen uitvoeringsorganisatie in te gaan richten om tot een beheerste en integere uitvoering te komen. De raad van toezicht heeft dit besluit gesteund en spreekt haar waardering uit richting het bestuur, haar adviseurs en de nieuwe medewerkers van de uitvoeringsorganisatie voor het tijdig doen van de pensioenuitkeringen vanaf januari 2019. De raad realiseert zich dat er in 2019 nog veel werk verricht zal moeten worden om te komen tot een volwaardige uitvoeringsorganisatie en een beheerste en integere uitvoering. De raad heeft er vertrouwen in dat dit gaat lukken en wil benadrukken dat deze ontwikkeling kansen biedt om de dienstverlening richting deelnemers en werkgevers nog beter te maken.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van PCN blijven voor de raad van toezicht een punt van bijzondere aandacht. Helaas ontstond in 2018 de noodzaak om over te gaan naar een eigen pensioenadministratie. Dit leidt in 2019 tot aanzienlijke investeringen die de uitvoeringskosten de komende jaren verhogen, waarbij de kosten in vijf jaar worden afgeschreven. De verwachting is dat de uitvoeringskosten uiteindelijk zullen dalen. Omdat veel van de uitvoeringskosten nagenoeg fondsgrootte onafhankelijk zijn beseft de raad van toezicht dat de uitvoeringskosten per deelnemer voor een klein fonds altijd hoger zullen zijn dan voor een groot fonds. Dit neemt echter niet weg dat de raad het in het belang van de deelnemers en de aangesloten sociale partners belangrijk vindt dat voortdurend wordt gezocht naar besparingen en dat in alles de nodige soberheid en terughoudendheid wordt betracht.

Belasting en beloning bestuur

Net als de jaren hiervoor is ook afgelopen jaar stilgestaan bij de belasting van het bestuur. Door de noodzaak om over te gaan naar een eigen pensioenadministratie is die, zeker voor de voorzitter, weer hoog. Gesproken is over de noodzaak om tot een evenwichtiger werkverdeling binnen het bestuur te komen. De raad van toezicht heeft in 2018 een evaluatie van de bestuurdersbeloning afgerond. In de evaluatie is onder meer gekeken naar min of meer vergelijkbare fondsen binnen het toezichtgebied van DNB. Daarnaast is rekening gehouden met de omvang van PCN en is het lokale welvaartsniveau meegewogen. In de vernieuwde regeling is een balans gezocht tussen soberheid en kostenbeheersing enerzijds en marktconformiteit anderzijds. Met de vernieuwde regeling moet het naar het oordeel van de raad van toezicht goed mogelijk zijn ook in de toekomst geschikte en professionele bestuurders te vinden.

Lokale investeringen

In 2017 is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om investeringen te doen in projecten in Caribisch Nederland. Het pensioenfonds vindt deze investeringen belangrijk om direct een bijdrage te kunnen leveren aan de ontwikkelingen van de eilanden. Daarnaast is het een goede toevoeging aan de totale portefeuille. In 2018 is in een project geïnvesteerd en zijn verregaande onderhandelingen gevoerd over een tweede project. De positieve afronding daarvan heeft plaats gevonden in begin 2019. Naast een goede toevoeging binnen de totale beleggingsportefeuille kunnen deze projecten dienen om ervaring op te doen wat betreft besluitvorming, governance en beheersing met deze categorie van beleggen. Duidelijk is dat het voor het bestuur nog een zoektocht is om in het beleggingsbeleid balans te brengen tussen de wens van maatschappelijke meerwaarde voor Caribisch Nederland enerzijds en de rentabiliteit, de beheersbaarheid en de governance van de lokale beleggingen voor PCN anderzijds. In lijn met de aanbevelingen van DNB heeft de raad van toezicht het bestuur verzocht om een helder toetsingskader en een beheersbare governance voor de lokale investeringen te implementeren alvorens verdergaande stappen op het terrein van lokale beleggingen te doen.

Governance

In 2018 is door dhr. A.F.P. Bakker de vacature van voorzitter ingevuld die door het vertrek van mevr. A. Bijleveld-Schouten in 2017 was ontstaan. De heer Bakker is deskundig op het financieel terrein en is bekend met het Caribisch deel van Nederland.

Voorts heeft het bestuur ingestemd met de herbenoeming in het bestuur van dhr. G.H. Bergsma. Gezien het opvolgingsschema dat het afgelopen jaar met het bestuur is besproken zal in 2019 gezocht worden naar opvolging van bestuurslid dhr. V. Marcha.

Met het bestuur heeft de raad van toezicht gesproken over de onderlinge samenwerking. De raad heeft aangegeven dat zij haar werk, dankzij een goede bestuurlijke planning en goede ondersteuning naar wens heeft kunnen doen. Alle relevante informatie wordt ter beschikking gesteld en er is sprake van goede interactie en een open dialoog met het bestuur en het AVO. In deze setting kan de raad van toezicht naast zijn toezichtrol, ook als sparringpartner voor het bestuur optreden. In dat kader heeft de raad aangegeven geïnteresseerd te zijn in de overwegingen van alternatieven die het bestuur in beschouwing heeft op de diverse beleidsonderwerpen. Om ondanks de grote fysiek afstanden toch goed aangesloten te blijven is besloten dat de voorzitters van bestuur en de raad van toezicht elkaar in telefonisch overleg geregeld bijpraten.

De raad van toezicht constateert dat het bestuur met de verschillende uitvoeringsorganisaties op een goede en kritische manier contact onderhoudt en daarbij de confrontatie niet schuwt. Samen met de deskundige bestuursondersteuning, zorgt dit naar de mening van de raad voor voldoende checks en balances.

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Tenslotte

De raad van toezicht hoopt dat het krachtige herstel van de financiële positie van het fonds in 2017 en 2018 zich verder doorzet naar 2019. Terugkeer in rustiger vaarwater is wat dit nog jonge pensioenfonds nodig heeft. Een gezonde en stabiele financiële positie met uitzicht op indexatie is wat haar deelnemers en aangesloten sociale partners verdienen. De raad van toezicht heeft er, op basis van de ervaringen van de afgelopen jaren, alle vertrouwen in dat het bestuur zich hier volledig en met enthousiasme voor inzet.

De Raad van Toezicht heeft in 2018 ingestemd met:

- Een wijziging van de strategische beleggingsmix
- De herbenoeming van bestuurslid de heer G.H. Bergsma
- Een statutenwijziging waarbij het AVO anders is ingericht
- De begroting voor 2019
- De premie voor 2019
- De gedeeltelijke indexatie per 1 januari 2019

Curaçao, 14 juni 2019

Pensioenfonds Caribisch Nederland
De Raad van Toezicht

De heer A.P.F. Bakker
voorzitter

De heer H.F. Domacassé
Lid

De heer C.J.A. Maas
Lid

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Reactie van het Bestuur op het verslag van de Raad van Toezicht

Het Bestuur heeft nota genomen van het verslag van de Raad van Toezicht en herkent zich hierin. Het Bestuur ervaart de samenwerking met de Raad van Toezicht als positief en bedankt de Raad van Toezicht voor hun inzet en betrokkenheid.

Curaçao, 14 juni 2019

Het Bestuur van Pensioenfonds Caribisch Nederland

Verslag van het Advies- en verantwoordingsorgaan

Samenstelling Advies- en Verantwoordingsorgaan

Het Advies- en verantwoordingsorgaan (AVO) is in augustus 2014 opgericht en functioneert nu ruim vier en een half jaar. Het AVO bestaat uit drie leden die samen de drie geledingen van het pensioenfonds vertegenwoordigen. In 2018 zijn de Statuten ten aanzien van de inrichting van het AVO aangepast. Het AVO zal voortaan bestaan uit drie leden die elk een van de drie eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba vertegenwoordigen. *Binnen het AVO worden de aandachtsgebieden onderling verdeeld.* In 2018 nam het AVO afscheid van haar lid Celia Fernandes Pedra. De verwachting is dat in 2019 een (aspirant) lid wordt benieuwd. In 2019 zal wederom een lid afscheid nemen.

In juni en november 2018 is het AVO bij elkaar geweest waarbij ingegaan is op de volgende onderwerpen:

- Fondsdocumenten
- Diverse adviesaanvragen
- Compliance Officer/Integriteit
- Lokale investeringen
- Communicatie
- Vermogensbeheer
- Beleggingsbeleid
- Premie- en Indexatiebeleid
- Herstelplan
- Begroting en jaarrekening
- Actuariële rapportages uitvoeringsorganisatie en actuaris

Formele adviesaanvragen

Het bestuur heeft in 2018 formele adviesaanvragen ingediend bij het Advies- en Verantwoordingsorgaan ten aanzien van de volgende onderwerpen:

- Wijziging strategisch beleggingsbeleid
- Wijziging Statuten
- Franchise en pensioenpremie 2019

De Raad van Toezicht heeft in 2018 formele adviesaanvragen ingediend bij het Advies- en Verantwoordingsorgaan ten aanzien van het volgende onderwerp:

- Vergoedingsregeling 2018

Het AVO heeft een positief advies op bovengenoemde onderwerpen gegeven.

Terugblik

Het AVO kijkt terug op een enerverend jaar, waarin het bestuur en de raad van toezicht het AVO voor belangrijke onderwerpen heeft geconsulteerd. Het jaar 2018 stond in het teken van het financiële herstel en de reorganisatie van het fonds. Het beleid dat gevoerd is de afgelopen jaren heeft vruchten afgeworpen. De dekkingsgraad is per eind 2018 ondanks de turbulentie op de internationale markten in het vierde kwartaal van het jaar gedaald maar boven het herstelpad en de minimale vereiste dekkingsgraad gebleven. Het AVO is positief gestemd over het besluit van het bestuur om de administratie zelf uit te gaan voeren.

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Vooruitblik 2019

Het bestuur heeft de uitdagingen die er in 2018 waren, voortvarend opgepakt en plukt daar nu de vruchten van. Het AVO hoopt dat in 2019 rendement verhogende lokale investeringen meer gestalte kunnen krijgen en PCN in het algemeen opnieuw een goed rendement kan behalen hetgeen een positieve bijdrage levert aan de dekkingsgraad in 2019.

Curaçao, 14 juni 2019

Pensioenfonds Caribisch Nederland
Het Advies- en Verantwoordingsorgaan

Mw. N.L. Croes - van Putten
Voorzitter

Vacant
Lid

Dhr. D.K. Levenstone
Lid

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Reactie van het Bestuur op het oordeel van het Advies- en verantwoordingsorgaan

Het Bestuur heeft nota genomen van het oordeel van het Advies- en Verantwoordingsorgaan en herkent zich hierin. Het Bestuur ervaart de samenwerking met het Advies- en Verantwoordingsorgaan als positief en bedankt het Advies- en Verantwoordingsorgaan voor hun inzet en betrokkenheid.

Curaçao, 14 juni 2019

Het Bestuur van Pensioenfonds Caribisch Nederland

Verslag werkzaamheden compliance officer

De gedragscode en vragenlijst PCN-gedragscode voor 2018 zijn in het boekjaar aangepast.

De vragenlijsten met betrekking tot de gedragscode 2018 zijn recentelijk beoordeeld en de opmerkingen naar aanleiding hiervan zijn vergelijkbaar met de eerdere opmerkingen met betrekking tot 2017.

Er zijn in het boekjaar geen meldingen van belangenconflicten geweest.

Curaçao, 14 juni 2019

J. Advokaat, Compliance officer
MPHC Accountants & Adviseurs N.V.

Reactie van het Bestuur op het verslag werkzaamheden Compliance officer

Het Bestuur heeft nota genomen van het verslag werkzaamheden Compliance Officer en herkent zich hierin. Het Bestuur ervaart de samenwerking met de Compliance Officer als positief en bedankt de Compliance Officer voor zijn inzet en betrokkenheid.

Curaçao, 14 juni 2019

Het Bestuur van Pensioenfonds Caribisch Nederland

JAARREKENING

BALANS PER 31 DECEMBER

Balans per 31 december

Na bestemming van het saldo van baten en lasten

Activa		2018	2017
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1	413.904	394.344
Deelneming PMCN ⁵		158	0
Vorderingen en overlopende activa	2	7.568	17.644
Overige activa	3	13.747	4.659
Totaal		435.377	416.647

Passiva		2018	2017
Stichtingskapitaal en reserves	4	44.575	13.953
Technische voorzieningen	5	388.564	400.043
Overige schulden en overlopende passiva	6	2.238	2.651
Totaal		435.377	416.647

Dekkingsgraad (in%)		2018	2017
Aanwezige dekkingsgraad		111,5%	103,5%

⁵ PCN heeft sinds 2018 een 100% deelneming in de Participatiemaatschappij Caribisch Nederland (PMCN). In de balans per 31 december 2018 van PCN is een vordering opgenomen vanwege een uitgegeven lening aan PMCN, evenals de deelneming. De lening is opgenomen onder de Beleggingen voor risico pensioenfonds. De deelneming wordt gewaardeerd tegen netto-vermogenswaarde. De vordering als gevolg van de uitgegeven leningen is gewaardeerd tegen marktwaarde. De marktwaarde van de lening wordt maandelijks vastgesteld op basis van de risicovrije rente plus een risico opslag.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Staat van Baten en Lasten

Baten		2018	2017
Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers	7	24.188	23.965
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	8	-22.228	55.938
Overige baten	9	31.000	14.054
Totaal Baten		32.960	93.957

Lasten		2018	2017
Pensioenuitkeringen	10	10.960	10.613
Uitvoeringskosten pensioenregeling	11	2.135	2.018
Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds:	12		
Pensioenopbouw		15.769	17.668
Toeslagen		7.619	-
Rentetoevoeging		9.744	8.700
Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-10.229	-10.552
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-305	-317
Wijziging marktrente		-31.241	-35.760
Wijziging actuariële grondslagen en methoden		-2.343	-958
Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten		-523	-
Overige mutaties		31	10.723
Saldo overdrachten van rechten risico pensioenfonds	13	523	-
Herverzekeringen	14	199	429
Overige lasten	15	-	10
Totaal lasten		2.338	2.573

	2018	2017
Saldo van baten en lasten	30.622	91.384

	2018	2017
Bestemming van het saldo van baten en lasten		
Mutatie algemene reserve	30.622	91.384

KASSTROOMOVERZICHT

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Kasstroom uit pensioenactiviteiten		2018	2017
Ontvangen premiebijdragen risico pensioenfonds		38.866 ⁶	16.794
Ontvangen herverzekeringen		-	-
Ontvangen overdrachten van rechten risico pensioenfonds		-	-
Betaalde pensioenuitkeringen		-11.003	-10.319
Betaalde herverzekeringen		-372	-456
Betaalde overdrachten van rechten risico pensioenfonds		-523	-
Betaalde pensioenuitvoeringskosten		-3.369	-1.404
Overige baten en lasten		200	6.591
VUT-regeling		-	-39
Totaal		23.800	11.166

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		2018	2017
Ontvangen inzake verkopen beleggingen		55.715	118.179
Betaald inzake aankopen beleggingen		-97.261	-130.759
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten		585	86
Overige mutaties inzake beleggingen		25.913	5
Betaalde kosten van vermogensbeheer		-3	1.663
Totaal		-15.051	-14.152

		2018	2017
Mutatie liquide middelen		8.749	-2.986

Samenstelling geldmiddelen		2018	2017
Liquide middelen per 1 januari		4.659	7.645
Mutatie liquide middelen		8.749	-2.986
Liquide middelen per 31 december		13.408⁷	4.659

⁶ Naast de reguliere pensioenpremie betreft dit ook de bijdragen van de werkgevers waarvan een omissie is geconstateerd na 10 oktober 2010.

⁷ Tegoeden op bankrekeningen van MCB en ABN.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Toelichting op de grondslagen

ALGEMEEN

Inleiding

PCN is statutair gevestigd: Kaya General Carlos Manuel Piar 5, Kralendijk te Bonaire. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Bonaire onder nummer 7579. Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES en met inachtneming van de Nederlandse Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, m.u.v. de actuariële rekenrente (voortschrijdend gemiddelde). Volgens de Pensioenwet BES wordt uitgegaan van een maximale vaste rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 4%. Ultimo 2018 is een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) gehanteerd van 2,98%, zijnde het gemiddelde van de interne rente over de laatste 12 maanden van de met de USD-swapcurve berekende voorziening pensioenverplichtingen over die laatste 12 maanden (ultimo 2017: 2,53%).

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden US Dollars, tenzij anders is aangegeven. De in de tabellen opgenomen getallen zijn afgeronde bedragen. Door afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som van de afzonderlijke getallen.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in paragraaf 'Schattingswijzigingen'.

Schattingswijzigingen

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Boek 2 BW BES vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar de rapporteringsvaluta US Dollar tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

In de risicoparagraaf is een wijziging opgenomen voor wat betreft het gebruik van look-through gegevens op detailniveau. Tot en met 2017 werd dit gedaan op basis van procentuele verhoudingen. De vergelijkende cijfers over 2017 zijn hierop niet aangepast. Derhalve is de vergelijking niet altijd een op een te maken (zie ook stempelset Kasbank).

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen ("look-through"-benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Deelneming

De deelneming in PMCN wordt gewaardeerd tegen netto-vermogenswaarde.

Uitgegeven lening PMCN

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de marktwaarde per balansdatum, dit is ook van toepassing op de uitgegeven lening aan PMCN. De marktwaarde van de lening wordt maandelijks vastgesteld op basis van de risicovrije rente plus een risico opslag.

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten.

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum.

Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde welke is bepaald op basis van de door de vermogensbeheerder van het pensioenfonds afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde.

Aandelen

Aandelen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Voor beursgenoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de door de vermogensbeheerder afgegeven intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Voor beursgenoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de door de vermogensbeheerder afgegeven intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Uitsplitsing beleggingen

De uitsplitsingen van de beleggingen zijn gebaseerd op key figures van de beleggingsfondsen.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

De algemene reserve houdt rekening met de financiële positie en de aard en omvang van de risico's die het pensioenfonds loopt. De algemene reserve is bedoeld voor het opvangen van de verzekeringstechnische risico's en beleggingsrisico's. Het jaarresultaat zal toegevoegd of onttrokken worden aan de algemene reserve.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Het ouderdomspensioen, het nabestaandenpensioen en het wezenpensioen worden gefinancierd op basis van kapitaaldekking. Ter bepaling van het benodigde kapitaal stelt het bestuur de hoogte van de technische voorzieningen vast op basis van de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot de datum van vaststelling opgebouwde pensioenaanspraken. De voorwaardelijke toeslagverlening maakt geen onderdeel uit van de technische voorzieningen.

Het pensioenfonds stelt toereikende technische voorzieningen vast met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Bij het vaststellen van technische voorzieningen neemt het pensioenfonds de volgende beginselen in acht:

- De gebruikte grondslagen inzake overlijden of arbeidsongeschiktheid en levensverwachting zijn gebaseerd op prudente beginselen;
- De methode en grondslag blijft van boekjaar tot boekjaar ongewijzigd, tenzij juridische, demografische of economische omstandigheden wijzigingen rechtvaardigen.

Uitgaande van deze uitgangspunten is het pensioenfonds gekomen tot de volgende grondslagen:

Rekenrente (voortschrijdend gemiddelde)

De gehanteerde rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) is ultimo 2018 2,98% (ultimo 2017: 2,53%).

Sterftetafel

Er wordt gebruik gemaakt van de Prognosetafel AG2018 (ultimo 2017: AG 2014) zoals gepubliceerd door het Actuariel Genootschap (AG) onder toepassing van de correctiefactoren van het Verbond van Verzekeraars (ES-P2a) in verband met de zogenaamde verzekerdensterfte.

Gehuwdheidsfrequentie

Voor de gehuwdheid tot de pensioenleeftijd wordt uitgegaan van een onbepaalde actuariële factor met een leeftijdsafhankelijke gehuwdheidsfrequentie gebaseerd op CBS waarnemingen per 1 januari 2016.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Partnerfrequenties CBS:

	M	V
20-30	7%	14%
30-40	39%	48%
40-50	56%	60%
50-60	65%	66%
60-70	74%	68%

Na het bereiken van de pensioenleeftijd wordt uitgegaan van het bepaalde partner systeem.

Leeftijdsverschil

Verondersteld wordt dat de mannelijke deelnemers drie jaar ouder zijn dan hun partner. De vrouwelijke deelnemers worden verondersteld drie jaar jonger te zijn dan hun partner.

Uitkeringen

Bij de waardering van de aanspraken is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden.

Kostenopslagen

Opslag voor excassokosten: 3,0% van de technische voorzieningen.

Eenmalige uitkeringen (smartegeld)

De opslag voor eenmalige uitkeringen voor actieve en premievrije deelnemers bedraagt 0,90% van de technische voorzieningen voor het ouderdomspensioen; voor pensioengerechtigden bedraagt de opslag 1,25% van de technische voorzieningen van het ouderdomspensioen.

Wezenpensioen

Voor nog niet ingegane wezenpensioen worden de technische voorzieningen voor het opgebouwde latente nabestaandenpensioen met 1,5% verhoogd. Bij het bereiken van de pensioendatum komt deze opslag te vervallen.

De technische voorzieningen voor ingegane wezenpensioen worden bepaald door de contante waarde te bepalen van de toekomstige kasstromen; met sterfte wordt geen rekening gehouden.

Arbeidsongeschiktheid

Het fonds heeft een opslag in de premie opgenomen voor het arbeidsongeschiktheidsrisico. De omvang hiervan bedraagt vanaf 2018 10% van de jaarlijkse inkoopsom voor de pensioenopbouw inclusief de risicopremies voor het overlijdensrisico. De opslag in de premie valt in het jaar van de premieheffing vrij.

Leeftijdsbepaling

De leeftijdsbepaling geschiedt in maanden nauwkeurig.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De aanwezige dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan hen in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Uitvoeringskosten pensioenregeling

De uitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

De mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorzieningen voor risico pensioenfonds.

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Toeslagen

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken kunnen worden aangepast. Hierbij wordt als uitgangspunt de prijsontwikkeling genomen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement en/of aanwezige middelen van het pensioenfonds gefinancierd.

Rentetoevoeging

De in 2018 aan de voorziening pensioenverplichtingen toe te voegen interest is gebaseerd op de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) ultimo 2017, zijnde 2,53%.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor uitvoeringskosten pensioenregeling

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excasso kosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

Ultimo december 2018 is de rekenrente gebaseerd op het 12-maands voortschrijdend rekenkundig gemiddelde van de interne rente. Om maandelijks de interne rente te berekenen is de voorziening pensioenverplichtingen bepaald op basis van de verwachte PCN-specifieke kasstromen en de USD-swapcurve. Daarbij is een vaste rente (interne rente) bepaald. Het gemiddelde van de interne renten van de laatste 12 maanden is 2,98%.

Ultimo december 2018 is de sterftetafel gewijzigd in de AG prognostetafel 2018 (was AG prognostetafel 2014).

Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Herverzekeringen

De financiële risico's van overlijden waren tot 13 oktober 2018 ondergebracht bij Ennia Caribe Leven N.V. op basis van een stop loss verzekering met een prioriteit van USD 250 en een eigen behoud van USD 40 per leven. Daarna is het overlijdensrisico verzekerd bij Guardian Group onder dezelfde voorwaarden. Er is een voorlopige dekking bij Guardian Group totdat het contract getekend wordt. Dit wordt in 2019 verwacht.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

VUT-regeling

Op verzoek van de Nederlandse Staat heeft PCN de VUT-regeling tot en met 2017 uitgevoerd van de werkgevers die zijn aangesloten bij het pensioenfonds. De geldstromen van pensioen en VUT zijn gescheiden. De uitvoering van de VUT-regeling heeft voor het pensioenfonds geen resultaat tot gevolg (resultaatneutraal). In 2018 zijn er geen deelnemers meer met een VUT-uitkering.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

TOELICHTING OP DE BALANS

Toelichting op de balans

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfondsen

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden ⁸	Overige beleggingen	Totaal
Stand 1 per januari 2018	599	158.283	235.396	67	394.344
Aankopen	-	410	96.693	-	97.103
Verkopen	-	-4.887	-50.971	-	-55.858
Overige mutaties	-			34	34
Waardemutaties	-	-15.647	-6.073	-	-21.720
Stand per 31 december 2018	599	138.159	275.045	101	413.904

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand 1 januari 2017	414	129.172	195.275	96	324.957
Aankopen	-	7.740	123.047	-	130.787
Verkopen	-	-12.710	-105.469	-	-118.179
Overige mutaties	-	-12	-	-29	-41
Waardemutaties	185	34.092	22.543	-	56.820
Stand per 31 december 2017	599	158.283	235.396	67	394.344

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en - technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten:

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, onderpanden en banktegoeden.
- Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het pensioenfonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd, met uitzondering van het kantoorpand voor eigen gebruik (taxatie eens in de 3 jaar). De taxaties gebeuren door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Onder de andere methode zijn ook beursgenoteerde fondsen met NAV-koers opgenomen, waarbij de waardering gebaseerd is op de intrinsieke waarde (ontleent aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fund managers) en de lokale beleggingen in de vorm van een onderhandse lening.

⁸ Inclusief lening in PMCN

TOELICHTING OP DE BALANS

Gehanteerde waarderingsystematiek op basis van de Richtlijn 290

Per 31 december 2018	Genoteerde marktprijzen	Taxaties	Andere methode	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	599	-	599
Aandelen	138.159	-	-	138.159
Vastrentende waarden	270.170	-	4.875 ⁹	275.045
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	101	-	-	101
Totaal	408.430	599	4.875	413.904

Per 31 december 2017	Genoteerde marktprijzen	Taxaties	Andere methode	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	599	-	599
Aandelen	158.283	-	-	158.283
Vastrentende waarden	235.396	-	-	235.396
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	-	-	67	67
Totaal	393.679	599	67	394.344

Vastgoedbeleggingen

Specificatie vastgoedbeleggingen naar soort

	31-12-2018	31-12-2017
Direct vastgoed	599	599
Totaal	599	599

Het direct vastgoed wordt eens in de 3 jaar getaxeerd. In 2017 is het vastgoed op Bonaire getaxeerd. De waarde ultimo 2018 is gelijk gesteld aan de waarde ultimo 2017. In 2018 zijn geen nieuwe vastgoedaankopen gedaan. Per balansdatum zijn geen vastgoedbeleggingen uitgeleend.

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Aandelenbeleggingsfondsen	138.159	100,0	158.283	100,0
Stand per 31 december 2018	138.159	100,0	158.283	100,0

⁹ Dit betreft de lening in PMCN.

TOELICHTING OP DE BALANS

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Specificatie vastrentende waarden naar soort

31-12-2018			31-12-2017	
		%		%
Staatsobligaties	172.993	62,9	168.503	71,6
Obligatiebeleggingsfondsen	97.177	35,3	66.893	28,4
Lening	4.875	1,8	-	-
Stand per 31 december 2018	275.045	100,0	235.396	100,0

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als worden gespecificeerd:

	31-12-2018	31-12-2017
Liquide middelen	101	67

2. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2018	31-12-2017
Vordering uit hoofde van de vaststellingsovereenkomst met BZK	5.000	0
Vordering op APC en APS uit hoofde van de boedelscheiding APNA	584	6.903
Premievorderingen op sponsors	1.753	10.727
Overige vorderingen	231	13
	7.568	17.644

Vordering uit hoofde van de vaststellingsovereenkomst met BZK

Het bestuur van PCN heeft in 2015 een claim ingediend bij de Nederlandse Staat. Voor nadere toelichting zie paragraaf 4.1.1 en hoofdstuk 9. In het tweede kwartaal van 2018 is het bestuur van PCN tot overeenstemming gekomen met BZK over een eenmalige extra koopsom in 2018 van USD 25 miljoen (x USD 1,00) en een jaarlijkse extra premie van USD 1 miljoen (x USD 1,00) voor een periode van zes jaar (2018 tot en met 2023). De nog te ontvangen premie is opgenomen onder “vordering uit hoofde van de vaststellingsovereenkomst”.

Vordering op APC uit hoofde van de boedelscheiding APNA

In 2016 is de boedelscheiding definitief afgerond. Echter uit onderzoek bleek dat diverse deelnemers door diverse oorzaken niet correct naar hun laatste standplaats zijn toebedeeld. De toedeling is vervolgens opnieuw vastgesteld en er is een nieuwe afrekening opgesteld. Daaruit blijkt dat APC en APS tezamen nog USD 6.903 verschuldigd waren aan PCN. Dit bedrag is als vordering opgenomen in de balans. Een groot deel van deze vordering is in 2018 inmiddels ontvangen. De opbrengst is verantwoord onder de overige baten.

Premievorderingen op sponsors

Na de overgang van de pensioenrechten voor alle deelnemers van het Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen (APNA) naar PCN, per 10 oktober 2010, is uit onderzoek gebleken dat niet alle gegevens correct ontvangen en/of verwerkt zijn tot 10 oktober 2010. Dit heeft tot gevolg dat voor een aantal (voormalige) medewerkers niet de juiste pensioenopbouw geregistreerd is bij PCN per 10 oktober 2010. Ook de pensioenpremie over de periode tot 10 oktober 2010 is niet volledig voldaan. Betreffende werkgevers hebben in 2017 en 2018 aanvullende premienota's. In 2018 zijn deze nota's voldaan. De resterende post premievordering op sponsors betreft de vordering van de reguliere pensioenpremies.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

TOELICHTING OP DE BALANS

3. Overige activa

	31-12-2018	31-12-2017
ABN Amro	42	164
MCB Bank	13.366	4.495
Geactiveerde kosten zelfadministratie	321	0
Overige	19	0
Totaal	13.748	4.726

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen. In 2018 worden ook de kosten die betrekking hebben op de zelfadministratie geactiveerd.

PASSIVA

4. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

2018	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2018	13.953
Uit bestemming saldo van baten en lasten	30.622
Stand per 31 december 2018	44.575

2017	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2017	-77.432
Uit bestemming saldo van baten en lasten	91.384
Stand per 31 december 2017	13.953

Bestemming saldo van baten en lasten

Het resultaat over 2018 is volledig toegevoegd aan de algemene reserve van het pensioenfonds.

Solvabiliteit

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Aanwezig vermogen	433.139	111,5	413.996	103,5
Af: technische voorziening	388.564	100,0	400.043	100,0
Eigen vermogen	44.575	11,5	13.953	3,5
Af: vereist eigen vermogen	62.126	16,0	67.445	16,9
Vrij vermogen	-17.551	-4,5	-53.492	-13,4
Dekkingsgraad		111,5%		103,5%

Sinds 10 oktober 2013 dient het pensioenfonds een vereist eigen vermogen aan te houden. Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel en is uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's

TOELICHTING OP DE BALANS

van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de toelichting Risicobeheer en derivaten.

De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre een pensioenfonds in staat is om aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen te voldoen. PCN hanteert voor het vaststellen van de verplichtingen ultimo 2018 een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,98%. De dekkingsgraad is als volgt berekend: (totale activa -/- kortlopende schulden) / technische voorzieningen * 100%.

Het verloop van de aanwezige dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd.

	2018	2017
	%	%
Beginstand	103,5	81,1
Premie	1,6	2,1
Uitkeringen	-0,1	-0,5
Toeslagen	-2,0	-
Wijziging rentetermijnstructuur	8,0	7,5
Rendement	-8,2	11,5
Actuariële grondslagen	0,6	0,3
Andere oorzaken	8,1	1,5
Eindstand	111,5	103,5

De post Andere oorzaken ad 8,1% bestaat voornamelijk uit het effect van overige baten .

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op balansdatum hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Hierdoor is geen sprake van een dekkingstekort en wel sprake van een reservetekort.

Herstelplan

In augustus 2016 heeft PCN een herzien herstelplan ingediend bij DNB in verband met een wijziging in de regelgeving waarbij de periode voor het kortetermijnherstel met 2 jaar is verlengd. Per 1 april 2017 heeft PCN de pensioenen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met 3,5% gekort. Deze korting was noodzakelijk omdat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2017 onder het herstelpad lag. Het Advies- en verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over de maatregel. De Raad van Toezicht heeft met de maatregel ingestemd. De deelnemers en pensioengerechtigden hebben een brief ontvangen over de consequenties van de korting voor hun pensioen.

Aan het eind van 2017 ligt de dekkingsgraad van PCN boven het herstelpad. Daarom hoeft PCN in 2018 geen aanvullende korting op de pensioenen door te voeren. Aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 lag de dekkingsgraad drie kwartaaleindes boven 100% en daarmee was het kortetermijnherstelplan van PCN beëindigd. Eind 2028 dient PCN ook uit langetermijnherstel te zijn. De dekkingsgraad dient dan ten minste gelijk te zijn aan 116,0%. Meer informatie over de financiële situatie kunt u lezen in de financiële paragraaf van dit bestuursverslag en in hoofdstuk 9 "Verwacht en gepland voor 2019".

Claim

Bij de start van PCN in 2010 heeft de Nederlandse Staat de pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van de sterftetafel en rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) die werden gehanteerd door de rechtsvoorganger van PCN, het Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen (APNA). De toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) heeft echter in 2013 aangegeven de gehanteerde grondslagen onvoldoende prudent te vinden. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur van PCN de verzekeringstechnische grondslagen heeft verzwaaard: in 2013 is de sterftetafel aangepast aan de toegenomen levensverwachting en is de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) aangepast.

Het bestuur is van mening dat PCN bij de start in 2010 door de Nederlandse Staat onvoldoende is gefinancierd. Immers, op het moment dat de pensioenaanspraken van APNA overgedragen werden gold in Europees Nederland reeds een ander financieel toetsingskader, en golden ook andere eisen voor pensioenfondsen in Europees Nederland ten aanzien van de toe te passen sterftetabels. Het bestuur heeft in verband hiermee in 2015 een claim ingediend bij de Nederlandse Staat. Gesprekken hierover met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2016 en 2017 hebben in het tweede kwartaal van 2018 tot een positief resultaat geleid. PCN heeft in december 2018 een eenmalige koopsom ontvangen van USD

TOELICHTING OP DE BALANS

25 miljoen (x USD 1,00) die direct heeft bijgedragen aan de verdere verbetering van de financiële positie. Daarnaast ontvangt PCN vanaf 2018 zes jaar lang een extra premie van USD 1 miljoen (x USD 1,00). De eerste premie is in december 2018 reeds betaald.

5. Technische voorzieningen

Mutatie technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichting	
Stand per 1 januari 2018	400.043
Mutatie technische voorzieningen	-11.479
Stand per 31 december 2018	388.564

De mutatie technische voorzieningen wordt nader toegelicht onder de toelichting op de staat van baten en lasten.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorie van deelnemers (in aantal en bedrag) als volgt samengesteld:

31-12-2018			31-12-2017	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag ¹⁰
Deelnemers (incl. AO-ers)	2.918	167.343	2.871	170.809
Gewezen deelnemers	1.811	59.162	1.622	61.230
Pensioentrekkenden	799	162.059	754	168.004
	5.528	388.564	5.247	400.043

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Dit betekent dat alle opgebouwde aanspraken zijn opgenomen in de technische voorzieningen. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling en toeslagverlening

De pensioenregeling behelst de uitvoering van de tussen de Minister van Binnenlandse Zaken, sectorwerkgever BES met de bonden overheids personeel overeengekomen pensioenovereenkomst. De hoogten van de pensioenen zijn afhankelijk van de diensttijd en de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise.

Het jaarlijkse ouderdomspensioen is gelijk aan 1,75% van de pensioengrondslag op de datum van opname in de regeling vermenigvuldigd met de diensttijd. Bij wijziging van de pensioengrondslag wordt het jaarlijkse ouderdomspensioen verhoogd of verlaagd met 1,75% maal de toekomstige diensttijd. Er is derhalve sprake van een middelloonregeling.

Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen.

Het wezenpensioen bedraagt voor pensioengerechtigde kinderen 14% van het ouderdomspensioen, waarbij een verdubbeling geldt voor volle wezen.

Het invaliditeitspensioen bedraagt het ouderdomspensioen dat de betrokken deelnemer zou hebben opgebouwd indien deze tot de pensioenrichtleeftijd zijn of haar betrekking had kunnen vervullen indien deze niet was ontslagen wegens arbeidsongeschiktheid.

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijke toeslagregeling. Uitgangspunt hierbij is dat de pensioenaanspraken en pensioenrechten in principe jaarlijks per 1 januari worden aangepast aan de prijsontwikkeling. Onder prijsontwikkeling wordt verstaan het gemiddelde van de prijsontwikkelingen van Saba, Sint Eustatius en Bonaire gewogen naar het aantal inwoners per eiland. Hierbij geldt de prijsontwikkeling ultimo november volgens de publicatie van het CBS.

Verdere details over de pensioenregeling en toeslagverlening zijn opgenomen in het bestuursverslag.

¹⁰ In 2017 werd de excasso voorziening onder overig geplaatst. In de jaarrekening van 2018 is zowel voor 2018 als 2017 is de excassovoorziening verwerkt in de voorziening per status.

TOELICHTING OP DE BALANS

6. Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva	31-12-2018	31-12-2017
Handelscrediteuren	-	440
Crediteuren	487	
Uitkeringen	267	267
Afdracht loonheffing en premies	778	783
Afdracht belastingen	169	83
Herverzekeringsmaatschappij	255 ¹¹	429
Te betalen kosten	240	549
Overige schulden	42	100
Totaal	2.238	2.651

De post uitkeringen bevat een reservering voor uitkeringen aan pensioengerechtigden die zich niet hebben gemeld voor een uitkering dan wel onvindbaar zijn. Het bestuur van het pensioenfonds heeft besloten om voor deze groep uitkeringsgerechtigden een reservering van 5 uitkeringsjaren aan te houden totdat de uitkeringsgerechtigde zich meldt dan wel de leeftijd van 80 jaar heeft bereikt. Vanaf dat moment zal de reservering vrijvallen. Het bedrag is in de jaarrekening gelijkgesteld aan de reservering van 2017. De verwachting op basis van een analyse van PCN is dat de reservering lager zou moeten zijn.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de actuariële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de werkgevers en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen. In 2018 is er sprake geweest van een positieve ontwikkeling van de solvabiliteit, waardoor er een toeslag kon worden toegekend.

	31-12-2018	31-12-2017
Het tekort op FTK grondslagen is als volgt:		
Technische voorziening (FTK-waardering)	388.564	400.043
Buffers:		
S1 Renterisico	26.447	23.325
S2 Risico zakelijke waarden	39.097	45.232
S3 Valutarisico	15.952	22.243
S5 Kredietrisico	5.546	6.513

¹¹ De schuld aan de herverzekeraar van 255 betreft de factuur van Ennia met betrekking tot 13 oktober 2018. De hoogte van de nog te ontvangen factuur van Guardian Group voor de herverzekering van overlijdensrisico's vanaf 14 oktober 2018 tot het einde van het boekjaar is nog niet bekend.

TOELICHTING OP DE BALANS

S6 Verzekeringstechnisch risico	13.748	12.709
Diversificatie effect	-38.626	-42.577
Totaal S (vereiste buffers)	62.126	67.445
Vereist pensioenvermogen (art. 13c Pensioenwet BES)	450.690	467.488
Aanwezig pensioenvermogen	433.139	413.996
Tekort	17.551	53.492

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie. De toename van het renterisico wordt veroorzaakt door het feit dat de rente in 2018 is gestegen.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagenbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachte ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies en continuïteitsanalyses. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings-)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt geen gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het matching-/renterisico (S1), prijs(koers)risico (S2 en S4) en het valutarisico (S3). Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen en risicohouding. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de overige risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

S1 Matching-/renterisico

Het matching-/renterisico is het risico dat activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel inkomsten en uitgaven, op langere termijn niet volledig gematcht zijn. De verplichtingen van het pensioenfonds worden ultimo 2018 gewaardeerd tegen een (maandelijks vastgestelde) rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,98% (ultimo 2018: 2,53%). De waarde van de verplichtingen is binnen het boekjaar niet onderhevig aan rentebewegingen. Het renterisico van de beleggingen werd in 2018 voor 50% afgedekt.

TOELICHTING OP DE BALANS

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd op basis van het 'look through'-principe is als volgt:

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Resterende looptijd < 1 jaar	0	0,0	21.352	9,1
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	45.294	16,6	10.767	4,6
Resterende looptijd > 5 jaar	227.226	83,4	203.277	86,4
	272.520	100,0	235.396	100,0

S2 en S4 Prijsrisico

Het prijsrisico is het risico van wijzigingen in de waarde van de beleggingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt in bepaalde mate bewust gelopen en kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten). Het pensioenfonds maakt gebruik van derivaten.

Specificatie vastgoed beleggingen naar aard:

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Kantoren	599	100,0	599	100,0
	599	100,0	599	100,0

Specificatie aandelen naar sector:

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	24.530	18,6	31.715	20,0
Nijverheid en industrie	26.054	19,8	34.509	21,8
Handel	28.446	21,6	32.420	20,5
Overige dienstverlening	45.168	34,3	50.627	32,0
Overige	7.642	5,8	9.011	5,7
	131.839	100,0	158.283	100,0

Specificatie aandelen naar regio:

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Europa	30.088	22,8	32.283	20,4
Noord-Amerika	70.359	53,4	80.144	50,6
Oceanië	14.510	11,0	17.130	10,8
Emerging markets	15.830	12,0	28.726	18,1
Overig	1.052	0,8	-	-
	131.839	100,0	158.283	100,0

S3 Valutarisico

TOELICHTING OP DE BALANS

Het valutarisico is het risico dat wisselkoersschommelingen de waarde van een belegging beïnvloeden. Het totaalbedrag dat niet in US Dollars (USD) is belegd bedraagt ultimo 2018 USD 75,9 miljoen (x USD 1,00) (ultimo 2017: USD 91,6 miljoen (x USD 1,00)). Dat is ultimo 2018 circa 22,4% van de beleggingsportefeuille (ultimo 2017: circa 23,2%). De belangrijkste valuta daarin is de Euro. De vreemde valutapositie ultimo 2018 en 2017 is niet afgedekt.

De vreemde valutapositie is op basis van het 'look through'-principe als volgt weer te geven.

Beleggingen uitgesplitst naar vreemde valuta	31-12-2018	31-12-2017
AUD	2.771	3.199
CAD	3.882	4.579
CHF	3.655	4.098
DKK	745	927
EUR	13.441	27.088
GBP	7.061	9.120
HKD	6.782	7.931
JPY	9.858	11.584
NOK	316	334
NZD	92	79
Other	25.565	31.518
SEK	1.151	1.363
SGD	547	685
USD	337.597	291.241
Totaal	413.463	393.745

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds in de internationale portefeuille enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Het pensioenfonds belegt niet direct in OTC-derivaten.

Specificatie vastrentende waarden naar regio:

	31-12-2018		31-12-2017	
		%		%
Mature markets	371.441	89,9	221.706	94,2
Emerging markets	41.769	10,1	13.690	5,8
	413.210	100,0	235.396	100,0

TOELICHTING OP DE BALANS

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille op basis van het 'look through'-principe kan het volgende overzicht worden gegeven.

31-12-2018			31-12-2017	
		%		%
AAA	186	0,1	33.229	14,1
AA	184.915	67,9	150.189	63,8
A	28.834	10,6	11.904	5,1
BBB	12.433	4,6	10.996	4,7
< BBB	27.778	10,2	26.723	11,4
Geen rating	18.374	6,7	2.355	1,0
	272.520	100,0	235.396	100,0

S6 Verzekeringstechnisch risico

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden, arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van sterftetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. De financiële risico's van overlijden waren tot 13 oktober 2015 bij Ennia Caribe Leven N.V. verzekerd en daarna bij Guardian Group.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ("schadereserve"). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie bepaald. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Toeslagrisico

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken kunnen worden aangepast. Hierbij wordt als uitgangspunt de prijsontwikkeling genomen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement en/of aanwezige middelen van het pensioenfonds gefinancierd. Per 1 januari 2019 is een toeslag toegekend van 2%.

S7 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor liquide beleggingen. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties en beleggingsfondsen beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies verkocht kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

TOELICHTING OP DE BALANS

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren, bedrijven of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sector gebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

S9 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur. Het bestuur heeft de activiteiten uitbesteed aan meerdere uitvoeringsorganisaties, zoals een administrateur, een verzekeraar en een vermogensbeheerder:

- De pensioenuitvoering is tot 31 december 2018 uitbesteed aan Stichting Administratie Groep Holland (AGH). Tot 1 januari 2016 was de pensioenuitvoering uitbesteed aan Syntus Achmea Pensioenbeheer N.V.
- De financiële risico's van overlijden waren tot 1 mei 2015 ondergebracht bij Delta Lloyd Herverzekeringsmaatschappij N.V. en zijn vanaf 13 oktober 2015 ondergebracht bij Ennia Caribe Leven N.V. tot 13 oktober 2018. Vanaf 14 oktober 2018 is het overlijdenrisico ondergebracht bij Guardian Group.
- Het pensioenfonds heeft Fiduciair Beheer en het vermogensbeheer uitbesteed aan BlackRock Investment Management en KAS BANK is de custodian van het pensioenfonds. KAS BANK verzorgt in dit kader de reguliere bewaarneming van effecten/beleggingsfondsen, als ook de uitvoering van effectentransacties. De performancemeting wordt door de Fiduciair manager gedaan.
- Het fonds heeft de bestuursondersteuning uitbesteed aan Montae Bestuurscentrum B.V. (Montae).

Met deze partijen zijn overeenkomsten en/of service level agreements (SLA) gesloten. Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerder en pensioenuitvoerder door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, de aangesloten werkgevers en hun bestuurders.

Transacties met bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan

De bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan ontvangen een beloning van het pensioenfonds. In 2018 bedroeg de maandelijkse vaste vergoeding voor de bestuursvoorzitter USD 3.500 en voor

TOELICHTING OP DE BALANS

bestuursleden USD 1.750; voor bestuursleden met een bijzondere portefeuille USD 2.625. De voorzitter heeft in 2018 een eenmalige compensatie gekregen voor bijzondere inzet ter hoogte van USD 10.500. De maandelijkse vaste vergoeding bedroeg in 2018 USD 528 voor de voorzitter en de leden van de Raad van Toezicht en USD 230 voor de leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan. Er zijn geen leningen verstrekt aan en er zijn geen vorderingen op (voormalige) bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan. Genoemde bedragen zijn hier in USD opgenomen.

Overige transacties met verbonden partijen

Betreffende het uitvoeringsreglement tussen pensioenfondsen en werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

- Elke werkgever is een pensioenbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd voor iedere in zijn dienst zijnde werknemer. De pensioenpremie wordt vanaf 1 januari 2011 geheven over de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise. De premie is een percentage van de pensioengrondslag tot een maximum van 22% van het ambtelijk inkomen. De premie wordt jaarlijks vastgesteld.
- De werkgever is de premie die vastgesteld wordt voor zijn werknemers verschuldigd aan het pensioenfonds. De werknemer is een eigen bijdrage verschuldigd die door de werkgever ingehouden wordt op zijn salaris. Indien de werkgever de pensioenbijdragen niet of niet volledig betaalt, zal het pensioenfonds de betrokken werkgever uiterlijk een maand na het verstrijken van de betalingstermijn een eerste aanmaning sturen. Indien daarop binnen een maand niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de werknemers hierover informeren. Gelijktijdig zal het pensioenfonds de premie, wettelijke of reglementaire boeten en aanmaningskosten invorderen per dwangbevel.
- Indien 3 maanden daarna nog steeds niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de opbouw van pensioenaanspraken van de betrokken werknemers beëindigen, onderscheidenlijk beperken en de pensioenaanspraken op risicobasis geheel of gedeeltelijk doen vervallen.
- Indien de maximale pensioenpremie niet toereikend blijkt te zijn, worden de toekomstige pensioenaanspraken door het bestuur van het pensioenfonds (eventueel tijdelijk) naar beneden bijgesteld. Een wijziging van de pensioenaanspraken gaat in op de eerste dag van het kalenderjaar volgend op het kalenderjaar waarbinnen het besluit tot het naar beneden bijstellen van de pensioenrechten is genomen.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Per 1 januari 2016 is de uitvoering ondergebracht bij Administratie Groep Holland (AGH). De uitbestedingsovereenkomst met AGH loopt tot en met 31 december 2020. De jaarlijks te betalen vaste vergoeding bedraagt ongeveer USD 0,5 miljoen (x USD 1,00). Het contract is per 31 december 2018 ontbonden omdat PCN door de uitbesteding geen beheerste en integere bedrijfsvoering kon waarborgen. Er is vooralsnog geen overeenstemming over bereikt met AGH over de beëindiging.

Het pensioenfonds heeft het vermogensbeheer en Fiduciair Beheer uitbesteed aan BlackRock Investment Management. Het pensioenfonds heeft de bestuursondersteuning uitbesteed aan Montae Bestuurscentrum B.V. De hiervoor afgesloten overeenkomst loopt van oktober 2016 tot oktober 2019. De jaarlijks te betalen vaste vergoeding bedraagt ongeveer USD 0,5 miljoen (x USD 1,00).

Claims uit het verleden

Het komt voor dat werknemers zich melden met een mogelijk recht op pensioen over de jaren voor 10 oktober 2010, terwijl zij niet zijn opgenomen in het deelnemersbestand bij APNA. Als indirecte rechtsopvolger is PCN gehouden aan een correcte uitvoering van de pensioenregeling, ook als het betrekking heeft op de periode voor 10 oktober 2010 terwijl PCN geen inzicht heeft noch kan hebben in de eventuele omvang hiervan. Met het verstrijken van de tijd neemt naar verwachting de omvang af.

Voortijdige contractsbeëindiging AGH

PCN heeft besloten de overeenkomst met AGH voortijdig te beëindigen omdat PCN van mening is dat zij niet kan voldoen aan de wettelijke eis van een beheerste en integere bedrijfsvoering door de uitbesteding aan AGH. PCN meent daarbij de AGH haar contractuele verplichtingen niet na is gekomen. PCN heeft een claim voor gemaakte kosten ingediend bij AGH van circa USD 500. Volgens AGH is sprake van contractbreuk. AGH heeft een claim ingediend bij PCN voor volgens AGH gemaakte kosten en geleden schade. De claim die AGH heeft ingediend bedraagt circa USD 1.400. Geen van beide partijen is tot dit moment een gerechtelijke procedure gestart.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Toelichting op de staat van baten en lasten

7. Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers

Elke werkgever is een pensioenbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd voor iedere in zijn dienst zijnde werknemer. De pensioenpremie wordt geheven over de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise. De premie is een percentage van de pensioengrondslag tot een maximum van 22% van de salarissom. De premie wordt jaarlijks vastgesteld.

De premie voor 2018 is door het bestuur vastgesteld op 35,1% van de pensioengrondslag, waarbij 1/3e van de premie (11,7%) door de werkgever wordt ingehouden op het salaris van de deelnemer, en 2/3e (23,4%) ten laste van de werkgever komt.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijk ontvangen premie dient ten minste gelijk te zijn aan de kostendeekkende premie. De feitelijke en de kostendeekkende premie zijn als volgt:

	2018	2017
Actuarieel benodigde koopsom	15.769	17.668
Opslag voor uitvoeringskosten	1.710	1.460
Solvabiliteitsopslag	2.665	3.039
Kostendeekkende premie	20.144	22.167
Feitelijke premie	24.188	23.965

8. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2018	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastgoed beleggingen	-	-	-	-
Aandelen	0	-15.647	-216	-15.863
Vastrentende waarden	629	-6.073	-165	-5.610
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	-20	-2	-564	-585
Totaal	609	-21.721	-945	-22.058

Het beleggingsresultaat in deze opstellen wijkt af van het beleggingsresultaat in de staat van baten en lasten. Het verschil wordt veroorzaakt doordat de kosten voor vermogensbeheer in de staat van baten en lasten gebaseerd zijn op de betalingen in 2018 met betrekking tot vermogensbeheer en de kosten in deze opstelling gebaseerd zijn op de kosten die betrekking hebben op boekjaar 2018. Het resultaat in de staat van baten en lasten is 22.228.

2017	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastgoed beleggingen	9	185	-	194
Aandelen	-2	34.092	-210	33.880
Vastrentende waarden	60	22.543	-139	22.464
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	6	4	-610	-600
Totaal	74	56.824	-959	55.938

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. De kosten voor 2018 bestaan uit beheervergoedingen USD 574 (exclusief vergoeding voor fiduciar

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

management en inclusief de indirecte kosten die binnen de beleggingsfondsen worden ingehouden) en voor USD 564 uit overige vermogensbeheerkosten (o.a. bewaarloon en vergoeding voor fiduciair management).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2018 USD 190.

9. Overige baten

	2018	2017
Baten uit hoofde van de vaststellingsovereenkomst met BZK	31.000	-
Baten boedelscheiding APNA	-	6.903
Aanvullende premiefacturering periode voor 10-10-2010	-	7.106
Overige baten	-	45
Totaal	31.000	14.054

Het bestuur van PCN heeft in 2015 een claim ingediend bij de Nederlandse Staat. Voor nadere toelichting zie paragraaf 4.1.1 en hoofdstuk 9. In het tweede kwartaal van 2018 is het bestuur van PCN tot overeenstemming gekomen met BZK over een eenmalige extra koopsom in 2018 van USD 25 miljoen (x USD 1,00) en een jaarlijkse extra premie van USD 1 miljoen (x USD 1,00) voor een periode van zes jaar (2018 tot en met 2023).

10. Pensioenuitkeringen

	2018	2017
Ouderdomspensioen	N/A	8.315
Partnerpensioen	N/A	1.265
Wezenpensioen	N/A	60
Arbeidsongeschiktheid	N/A	446
Afkopen	65	497
Overige uitkeringen	10.895	30
Totaal	10.960	10.613

Op dit moment heeft PCN onvoldoende documentatie beschikbaar om een precieze opsplitsing te maken van de uitkeringen.

11. Uitvoeringskosten pensioenregeling

Uitvoeringskosten	2018	2017
Administratiekosten	720	677
Adviseurs- en controlekosten	1.025	957
Bestuurskosten	291	233
Overige kosten	99	152
Totaal	2.135	2.018

Honoraria onafhankelijke accountant

Ernst & Young Dutch Caribbean, Curaçao is de onafhankelijke accountant van het fonds. In het boekjaar en voorgaand jaar zijn de volgende accountantshonoraria ten laste van het resultaat gebracht:

2018	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	60		60
Andere controlewerkzaamheden	-		-
	60		60

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

2017	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	38	-	38
Andere controlewerkzaamheden	6	-	6
	44	-	44

Deze werkzaamheden zijn zowel in 2018 als 2017 uitgevoerd door Ernst & Young Dutch Caribbean. In bovenstaande opstelling is de methode gehanteerd waarbij wordt opgegeven de in het boekjaar ten laste gebrachte totale honoraria voor onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten en de totale honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door de onafhankelijke accountant. In 2018 is een bedrag van USD 60 opgenomen voor controlewerkzaamheden van de jaarrekening 2018.

Personeelsleden

In 2018 waren vier medewerkers werkzaam voor PCN. Drie medewerkers staan op de loonlijst van Montae en één medewerker was in loondienst van PCN.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met vergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten 2018. Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

12. Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen

	2018	2017
Pensioenopbouw	15.769	17.668
Toeslagen	7.619	-
Rentetoevoeging	9.744	8.700
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-10.229	-10.552
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-305	-317
Wijziging markttrente	-31.241	-35.760
Wijziging actuariële grondslagen en methoden	-2.343	-958
Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten	-523	-
Overige mutaties	31	10.723
	-11.479	-10.496

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagen/Korting

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken kunnen worden aangepast. Hierbij wordt als uitgangspunt de prijsontwikkeling genomen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement en/of aanwezige middelen van het pensioenfonds gefinancierd. Het bestuur heeft besloten de pensioenaanspraken voor actieven, slapers en pensioengerechtigden per 1 januari 2018 niet te verhogen. Gezien de financiële positie per 31 december 2018 heeft PCN besloten per 1 januari 2019 de pensioenaanspraken te verhogen met 2%. Deze indexatie is verwerkt in de technische voorziening per 31 december 2018.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn in 2018 opgerent met 2,53% (2017: 2,06%).

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging marktrente

De rekenrente is gebaseerd op het 12-maands voortschrijdend rekenkundig gemiddelde van de interne rente. Om maandelijks de interne rente te berekenen is de voorziening pensioenverplichtingen bepaald op basis van de verwachte PCN-specifieke kasstromen en de USD-swapcurve. Daarbij is een vaste rekenrente (interne rente) bepaald. Het gemiddelde van de interne renten van de laatste 12 maanden is per 31 december 2018 gelijk aan 2,98%. De overgang op deze rekenrente van 2,53% per 31 december 2017 heeft geleid tot een verlaging van de voorziening pensioenverplichting per 31 december 2018.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

Overige wijzigingen

	2018	2017
Resultaat op sterfte	1.135	658
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	322	390
Resultaat op mutaties	-1.081	7
Overig mutaties technische voorzieningen	-346	9.668
Eindstand	30	10.723

Eind vorig jaar is een extracomptabele voorziening voor de hertoedeling en 10-10-2010 correcties opgenomen. Een groot deel daarvan is in 2018 verwerkt. Dit is verwerkt in de analyse als een resultaat overige mutaties technische voorzieningen.

Daarnaast is een vrijval van de voorziening van 1.229 opgenomen. Doordat de pensioenuitvoerder van PCN geen volledig inzicht heeft gegeven in de pensioenadministratie beschikt PCN niet over voldoende informatie om voor 2018 een volledig sluitende actuariële analyse te maken. Het onverklaarde deel wordt in dit resultaat weergegeven.

13. Saldo overdrachten van rechten risico pensioenfonds

In 2018 heeft het fonds voor een totaal bedrag van 523 USD aan waardeoverdrachten uitgevoerd.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

14. Herverzekeringen

	2018	2017
Premies voor overlijdensrisico	199	429
Uitkeringen van herverzekerd nabestaandepensioen	-	-
Totaal	199	429

Het risico overlijdensrisico is tot oktober 2018 herverzekerd via Ennia en vanaf oktober 2018 bij Guardian Group.

15. Overige lasten

	2018	2017
Overige lasten	-	10
Totaal		10

In 2018 zijn geen kosten onder overige lasten gerubriceerd.

VUT-regeling

	2018	2017
VUT - premiebijdragen	-	35
VUT- ontvangen bijdrage in kosten	-	2
VUT-uitkeringen	-	-35
Uitvoeringskosten VUT-regeling	-	-2
Totaal VUT-regeling	-	-

Op verzoek van de Nederlandse Staat heeft PCN tot en met 2017 de VUT-regeling uit van de werkgevers die zijn aangesloten bij het pensioenfonds. De uitvoering van de VUT-regeling heeft voor het pensioenfonds geen resultaat tot gevolg (resultaatneutraal). Vanaf 2018 zijn er geen VUT gerechtigde deelnemers meer. De geldstromen van pensioen en VUT zijn gescheiden.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van PCN heeft de jaarrekening 2018 vastgesteld in de vergadering van 14 juni 2019.

Curaçao, 14 juni 2019

Pensioenfonds Caribisch Nederland
Het bestuur

H.W .T. Linkels
Voorzitter

V.F. Marcha
Plaatsvervangend voorzitter

R.J. Hooker
Secretaris

G.H. Bergsma
Plaatsvervangend secretaris

OVERIGE GEGEVENS

ACTUARIËLE VERKLARING

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland (PCN) te Kralendijk, Bonaire is aan Phenox Consultants de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet BES over het boekjaar 2018.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. In overeenstemming met de richtlijn "Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen" heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter overtuiging van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 13 tot en met 16b van de Pensioenwet BES.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland is niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen. Het is wel sterk verbeterd in 2018 door de overeengekomen bijdrage van BZK van USD 31.000.000,-.

Willemstad, Curaçao, 14 juni 2019

verbonden aan Phenox Consultants

Glennfor Hellement AAG Msc
Senior Consulting Actuary

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van
Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland Bonaire

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland te Bonaire gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland op 31 december 2018 en van het resultaat en de kasstromen over 2018, in overeenstemming met Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES en in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van activa en passiva en methoden van resultaatbepaling.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018;
- het kasstroomoverzicht over 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met de Internationale Controlestandaarden (ISAs). Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland (hierna: PCN) zoals vereist in de Code of Ethics for Professional Accountants (IESBA Code) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	USD 3.200.000
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2018, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van PCN en de mate waarin de dekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reservetekort hebben wij de materialiteit gesteld op 0,75% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

Wij zijn met het Bestuur en de Raad van Toezicht overeengekomen dat wij aan het Bestuur en de Raad van Toezicht tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de USD 160.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het Bestuur en de Raad van Toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar de kernpunten 'Correcties op pensioenrechten APNA voor 10 oktober 2010 en afwikkeling boedelscheiding APNA' en 'Uitvoering van vermogensbeheer bij de uitvoeringsorganisatie' verwijderd en hebben het kernpunt 'Pensioenuitvoering is in eigen beheer' toegevoegd. Wij hebben verder geen wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De financiële positie van PCN per 31 december 2018 is beschreven in toelichting 4 <i>Stichtingskapitaal en reserves</i> van de jaarrekening. Per 31 december 2018 bedraagt de dekkingsgraad van PCN 111,4%. Dit betekent dat PCN ultimo 2018 een reservetekort kent. Volgens deze toelichting is het niet noodzakelijk om een verdere korting door te voeren aangezien de dekkingsgraad boven het herstelpad ligt van het langetermijnherstelplan. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2018 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaire gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van PCN beoordeeld op basis van het actuariel rapport van de certificerend actuaire en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfonds en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.
Belangrijke observaties	Middels de door ons uitgevoerde werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat het risico dat de dekkingsgraad niet juist is vastgesteld, zich niet heeft voorgedaan per 31 december 2018. We kunnen ons vinden in de berekeningsmethodiek van PCN ten aanzien van de dekkingsgraad.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfonds

Risico	De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn een significante post op de balans van PCN. Alle beleggingen dienen te worden gewaardeerd op reële waarde. Voor het grootste deel van deze beleggingen is deze reële waarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties of een andere geschikte methode.
--------	---

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

	De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en andere geschikte methoden en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij PCN betreffen dit met name de posities in direct vastgoed en een aan derden uitgegeven lening. Voor de posities in aandelenbeleggingsfondsen, staatsobligaties en in obligatiebeleggingsfondsen schatten wij het risico op een materiële fout lager in, mede omdat de beleggingen bestaan uit effecten en deelnemingsrechten waarvoor een genoteerde prijs op een actieve markt beschikbaar is en derhalve een schattingselement ontbreekt. PCN heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen voor risico pensioenfonds beschreven in de Toelichting op de grondslagen onder <i>Specifieke grondslagen</i> en een nadere toelichting opgenomen in de Toelichting op de balans onder 1. <i>Beleggingen voor risico pensioenfonds</i>. Uit deze toelichtingen blijkt dat per 31 december 2018 USD 599 duizend belegd in direct vastgoed, USD 138,2 miljoen in aandelenbeleggingsfondsen, USD 168 miljoen in staatsobligaties USD 102,2 miljoen in obligatiebeleggingsfondsen. Daarnaast is een onderhandse lening uitgegeven van USD 5 miljoen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfonds niet juist gewaardeerd of toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de beleggingen voor risico pensioenfonds hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen voor risico pensioenfonds, rekening houdend met de omvang en het risicoprofiel van de beleggingen voor risico pensioenfonds, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfonds per 31 december 2018. • Voor het direct vastgoed hebben we de juiste waardering getoetst aan de hand van een taxatierapport van een onafhankelijke taxateur. • Voor de posities in (beurs)genoteerde aandelenbeleggingsfondsen, staatsobligaties en obligatiebeleggingsfondsen, hebben wij de waardering zelfstandig afgestemd met minimaal één onafhankelijke prijsbron. • De uitgegeven lening hebben wij afgestemd met de leningovereenkomst en het aflossingsschema voor de stand van de lening per 31 december 2018 en de aflossingen en interestbetalingen zijn afgestemd met de bankontvangsten. Daarnaast hebben wij beoordeeld of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfonds per 31 december 2018 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van PCN. De technische voorzieningen dienen te worden gewaardeerd op reële waarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering ultimo 2018 uitgegaan wordt van een vaste rekenrente van 2,98% die wordt bepaald als het 12-maands voortschrijdend rekenkundig gemiddelde van de interne rente op basis van de USD-swapcurve, alsmede informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals
--------	--

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

	gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). Er wordt gebruik gemaakt van de Prognosetafel AG 2018 onder toepassing van de correctiefactoren van het Verbond van Verzekeraars (ES-P2a) in verband met de zogenaamde verzekerdensterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. PCN heeft de waarderingsgrondslagen voor de technische voorzieningen beschreven in de Toelichting op de grondslagen onder <i>Specifieke grondslagen</i> en nadere toelichtingen opgenomen in de Toelichting op de balans onder 5. <i>Technische voorzieningen</i> en in de Toelichting op de staat van baten en lasten onder 12. <i>Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen</i>. Uit deze toelichtingen blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door toepassing van de AG Prognosetafel 2018. Volgens deze toelichting zijn de technische voorzieningen hierdoor USD 2,3 miljoen lager uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van PCN. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2018. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, decorrectiefactoren, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de bepaling en toepassing van de rekenrente. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2018. • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, zoals beschreven in het kerpunt 'Pensioenuitvoering in eigen beheer'. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2018 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Pensioenuitvoering in eigen beheer

Risico

In het voorwoord van het bestuursverslag is uiteengezet dat PCN heeft besloten om per 31 december 2018 de pensioenadministratie bij AGH te beëindigen en de pensioenuitvoering vanaf 1 januari 2019 zelf uit te voeren.

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

	De overgang van de pensioenadministratie eind 2018 naar PCN heeft voor de nodige uitdagingen gezorgd ten aanzien van de betrouwbaarheid van het deelnemersbestand. Hierdoor bestaat het risico dat de gegevens van deelnemers niet juist en/of volledig zijn geadministreerd, doordat PCN zelf onvoldoende inzicht heeft op de (tijdige) verwerking van mutaties gedurende 2018.
Onze controleaanpak	Gedurende 2018 was de pensioenadministratie uitbesteed aan AGH, echter hebben wij over 2018 geen ISAE 3402 rapportage kunnen ontvangen teneinde te kunnen steunen op de interne controlemaatregelen. Als gevolg hiervan hebben wij voor 2018 een gegevensgerichte controle aanpak gehanteerd voor de aan de pensioenadministratie gerelateerde posten in de jaarrekening, waaronder uitkeringen, premies en het deelnemersbestand dat ten grondslag ligt aan het actuariële rapport ter bepaling van de technische voorziening. Onze controlewerkzaamheden bestonden hierdoor onder andere uit gedetailleerde analyses van het deelnemersbestand, deelwaarnemingen op deelnemerniveau voor mutaties gedurende het jaar en bijzonderheden die op basis van de analyses zijn geïdentificeerd op basis van onderliggende documentatie, testwerkzaamheden op betaalde uitkeringen en ontvangen premies.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de juistheid en volledigheid van de deelnemersadministratie die relevant zijn voor de jaarrekening als geheel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- verantwoording en toezicht.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie ☐ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten van de Internationale Controlestandaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of PCN in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om PCN te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of PCN zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de Raad van Toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met Internationale Controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van PCN;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of PCN zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat PCN zijn continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de Raad van Toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Curaçao, 14 juni 2019

Ernst & Young Accountants
Namens deze

C. Smorenburg RA AA